

İCRA HUKUKUNDA BONO'NUN (EMRE MUHARRER SENET'İN) GEÇERLİLİK KOŞULLARI

Talih UYAR*

Belirli şekil koşullarına bağlı ve belirli bir miktar paranın ödenmesi taahhüdünü içeren, “kıymetli evrak niteliğini taşıyan bir borç senedi”^{1 2} olan bono (emre muharrer senet), Ticaret Kanunu’nda madde halinde (TK m. 688-690) düzenlenmiş ve 690. maddedeki yollama gereğince “niteliğine aykırı düşmedikçe” poliçe hakkındaki hükümlerin bu kıymetli evrak türüne de uygulanması öngörülmüştür.

Bononun geçerlik (şekil) koşulları (öğeleri, unsurları) TK m. 688 ve 689’da belirtilmiştir.

Bu maddelere göre bir senedi “bono” (emre muharrer senet) yapan koşulları **doktrindeki**³ gruplandırmaya uygun olarak;

* Av., İzmir Barosu.

¹ Domaniç, H., Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, 1990, s. 465.

² Bono örneği: Vade 1.12.2007 Türk Lirası 5.000 YTL

Bu emre muharrer senet (1) karşılığında 1.12.2007 tarihinde (2) Ali Yıldırım’a (3) veya emrühavalesine, yalnız beş bin yeni Türk Lirası (4) ödeyeceğim. Bedeli malen alınmıştır. Uyuşmazlık halinde İzmir mahkeme (ve icra daireleri) yetkili olacaktır.

Borçlu Basri Borçsever Atatürk Bulvarı No: 1, İzmir (5)

1.6.2007 (6) Pul-imza (7)

1- Emre muharrer senet (ya da bono) kelimesi, 2- Vade, 3- Lehhtarın ismi, 4- Ödenecek para miktarı, 5- Düzenlenme (keşide) yeri, 6- Düzenlenme (tanzim) (keşide) tarihi, 7- Borçlunun imzası

³ Domaniç, H., a. g. e., s. 469 vd.; Öztan, F., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2. Bası, 1997 s. 995 vd.; Karayalçın, Y., *Ticari Senetler*, 1970, s. 310 vd.; Poroy, R., / Tekinalp, Ü., *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, 1999, 14. Bası, s. 282 vd.; İmregün, O., *Kara Ticaret Hukuku Dersleri*, 11. Bası, 1996, s. 565 vd.; İmregün, O., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 3. Bası, 1995, s. 110 vd.; Tuna, E., *Ticaret Hukuku Prensipleri*, C: III, 1986, s. 168 vd.; Bozer, A., *Bankacılar İçin Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi*, 1978, s. 270 vd.; Erman, E. S., *Poliçe-Bono-Çek ve Kambiyo Senetlerine Ait Özel Takip Yolları*, 1973, s. 22 vd.; Erol, N., *Takip Hukukunda Kambiyo*

- A. Zorunlu (kesin=mutlak mecburi) şekil (geçerlik) koşulları,
 - B. Alternatif zorunlu (mecburi) şekil (geçerlik) koşulları,
 - C. İsteğe bağlı (ihtiyari) koşullar,
- olmak üzere, üç başlık altında incelemek mümkündür.

Biraz sonra daha yakından inceleyeceğimiz bu “zorunlu koşullar” bono’da ne zaman tam olarak yazılmış olmalıdır? Senedin alacaklısı ve borçlusu olan taraflar, aralarında anlaşarak, yasa gereği bono’da mutlaka yazılması gereken koşulların hepsini tam olarak içermeyen bir senet düzenleyip bunu tedavüle çıkarabilirler mi? Uygulamada bu konudaki gereksinimleri gözönünde tutan kanun koyucu, TK m. 592 hükmü ile bu soruya “olumlu” cevap vermiştir. Tedavüle çıkarken tamamen durulmamış olan bu tür bonolara açık bono denilmektedir.

A. ZORUNLU (KESİN) ŞEKİL KOŞULLARI

Aşağıda teker teker incelenen bu koşullardan herhangi birinin bulunmaması, senedin “bono” niteliğini kaybetmesine neden olur. Bu bakımdan bu koşullara; “zorunlu (kesin) şekil koşulları” denilmiştir.

Bu koşullar takip (icra ve iflas) hukuku bakımından da çok önem taşırlar. Gerçekten, *icra müdürü* alacaklının “kambyo senetlerine ilişkin özel takip usulü”ne göre takibe koymak istediği senedi inceleyerek, bu bölümdeki koşulların senette bulunup bulunmadığını araştırdıktan sonra, onun “*takip talebi*”ni kabul ya da red edecektir (İİK m. 168/I). İcra müdürünün bu konudaki yanlış takdiri İİK m. 168/I-3 ve 170a hükümlerine göre borçlunun ve İİK m. 16 hükmüne göre de alacaklının **şikayetine** yol açar.

Senetleri, 1971, s. 76 vd.; Şimşek, E., *Ticari Senetler*, 1969, s. 344 vd.; Akgün, M. Z., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 1966, s. 97 vd.; Doğanay, İ., *Türk Ticaret Kanunu Şerhi*, 4. Bası, C. 2, 2004, s. 2077 vd.; Ögütçü, T., / Altın, M., *Ticari Senetler ve Özel Takip Yolu*, s. 266; Türkeş, Ş., *Tatbikatta Bonolar*, s. 7 vd.; Eriş, G., *Açık Emre Yazılı Senet ve Bazı Sorunlar* (Yar. D. 4/1-2, s. 176 vd.); Başbuğoğlu, T., *Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu*, C: 1, 1988, s. 917 vd.; Edgü, E., *Ticaret Hukuku*, (Kıymetli Evrak Hukuku) 1965, s. 194 vd.; Eriş, G., *Kıymetli Evrak ve Taşıma*, 1988, s. 614 vd.; Oğuzoğlu, A.C., / Oğuzoğlu, Ö., *Açıklamalı-İçtihatlı Bono ve Çek Sorunları*, 2000, s. 2 vd.; Gürbüz, A.H., *Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar*, 1984, s. 220 vd.; Can, H., / Güner, S., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 1994, s. 58 vd.; Ertekin, E., / Karataş, İ., *Uygulamalı Ticari Senetler*, 1998, s. 196 vd.; Kaçak, N., *Açıklamalı-İçtihatlı Tüm Yönleriyle Bono, Poliçe ve Çek*, 2006, s. 48 vd.; Kaçak, N., *İçtihatlarla Bono*, 2001, s. 33 vd.; Ülgen, H., / Helvacı, M., / Kendigelen, A., / Kaya, A., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2005, s. 110 vd.; Uyar, T., “Bononun (Emre Mukarrer Senedin) Geçerlilik Koşulları”, *Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsal’e Armağan*, 2000/, s. 377 vd.

Gerek **icra müdürü** “*takip talebi üzerine*” -İİK m. 168/I-3 uyarınca- ve gerekse icra hakimi “*usulüne göre kendisine yapılan başvurularda*” -İİK m. 170a/II uyarınca- takip dayanağı senedin bono niteliğini taşıyıp taşımadığını ve dolayısıyla **İİK m. 167-170b** hükümlerine göre, alacaklının “*özel takip usulünden yararlanıp yararlanamayacağını*”, az sonra inceleyeceğimiz bu “*zorunlu (kesin) şekil koşulları*”na göre değerlendirilecektir.

TK m. 688’de öngörülmüş olan zorunlu (kesin) şekil koşulları beş tane’dir.

1. “Bono” ya da “Emre Muharrer Senet” Sözcüğü (TK m. 688/I-1):

Bu sözcüklerden birisi senet metninde yer almalıdır.⁴ Senedin altına ya da üstüne yazılamaz.⁵ Kanun koyucunun bu husustaki titizliğinin nedeni, bir “*adi senet*”e sonradan “*bono*” (ya da “*emre muharrer senet*”) sözcüklerinin eklenmek suretiyle adi senedin kambiyo senedi haline getirilmesini önlemektir.

Önemi nedeniyle belirtelim ki, düzenlenen senet, az sonra inceleyeceğimiz “*bononun diğer tüm zorunlu geçerlik koşulları*”nı içermekle beraber, sadece senet metninde “*bono*” (“*emre muharrer senet*”, “*emre yazılı senet*”^{6,7} sözcüğü bulunmuyorsa -örneğin; “*bu senet karşılığında A...’ya veya emruhavalesine 10.000 YTL ödeyeceğim...*” şeklinde düzenlenmişse- ya da senette yazılı bulunan “*emre muharrer*” sözcüğü çizilmişse,⁸ bu senet “*emre muharrer senet*” (bono) sayılmaz ve bu senede “*emre yazılı ödeme vaadi*” denilir (TK m. 742/I). Bu tür senetler “*bono hükmünde*” sayılırsa da, İİK m. 167 vd. hükümleri bunlar hakkında uygulanmaz (TK m. 742/II).

Yargıtay’ımız bir içtihadı birleştirme kararında⁹ “*(alacaklıya veya irae edeceği “belirteceği” zat veya mahalle tediye edeceğim) sözlerinin Ticaret Kanunu’ndaki (emre muharrer) sözcüklerini ifade etmeyeceğini -dolayısıyla bu senedin ticari senet sayılmayacağını-*” belirtmiştir.

⁴ Bkz., 12. HD. 27.12.2005 T. 22094/26196.

⁵ Öztan, F., a. g. e., s. 983 - Eriş, G., a. g. e., s. 615; Domaniç, H., s. 468; İmregün, O., *Kıymetli Evrak Hukuku*, s. 110; Ülgen, H./Helvacı, M./Kendigelen, A./Kaya, A., a. g. e., s. 110.

⁶ İmregün, O., a. g. e., s. 110.

⁷ Karş: Ülgen, H./Helvacı, M./Kendigelen, A./Kaya A., a. g. e., s. 110.

⁸ Bkz., 12. HD. 12.10.1983 T. 8184/7433 .

⁹ Bkz., İçt. Bir. K. 8.7.1936 T. 6/23.

“Bono”nun mutlaka Türkçe olarak düzenlenmesi zorunluluğu yoktur, yabancı bir dilde düzenlenebilir. Ancak bu takdirde, senet metninde, o yabancı dildeki “bono” karşılığı sözcüğün bulunması gereklidir (TK m. 688/I-1).^{10, 11}

Bononun yabancı dilde düzenlenmiş olması halinde, bu senetle ilgili hukuksal sorunların çözümünde, Yargıtay¹² “bu senedin imza edildiği ülke ile ödeme yeri ülkesinin hukukunu inceleyebilecek yeterlikte bilgi sahibi olan ve özellikle üniversiteden ticaret ve kambiyo hukuku dalında görevli bir hukukçu bilirkişiye inceleme yaptırılması gerekeceğini” belirtmiştir...

Senedin yabancı dilde düzenlenmesi halinde, o dildeki “bono” karşılığı sözcüğün senet metninde bulunması zorunlu olduğundan, bono metninin iki dilde -örneğin; yarısının Türkçe yarısının İngilizce olarak düzenlenmesi mümkün değildir.¹³ Daha doğrusu bu durumda, düzenlenmiş olan senet “bono” niteliğini taşımaz.¹⁴

Türk vatandaşları arasında yabancı dilde bono düzenlenebilir mi? Türk Ticaret Kanunu’nda buna engel bir hüküm yoksa da, doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre;¹⁵ 10.4.1926 tarih ve 805 sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkındaki Kanun uyarınca, Türk vatandaşları arasında yabancı dilde kambiyo senedi düzenlenemez ve yabancı dilde yazılmış bir kambiyo senedi bir Türk tarafından başka bir Türk’e ciro edilemez... Buna karşın diğer bir görüşe göre¹⁶ ise; 805 sayılı kanunun, günün koşulları göz önünde tutularak dar yo-

¹⁰ Bkz., 12. HD. 11.11.2002 T. 19021/23091; 23.11.1981 T. 7344/8747.

¹¹ Örneğin; Fransa’da “billet a ordre”, Fransızca konuşan İsviçre kantonlarında “billet de change”, Portekiz hukukunda “livrança”, Brezilya’da “nota promessora”, İtalya’da “paghero”, “fede di credito”, “valia cambiario”, “cambiale”, İspanya’da “pagere”, “vale”, Rusya’da “postoj weskel” Hollanda’da “promesse (aan order)”, İngiltere’de “promissory note” sözcükleri kullanılmaktadır. (Öztan, F., a. g. e., s. 982); Almanca düzenlenen bonolar -Almanca düzenlenen poliçeler gibi- “Wechsel” sözcüğünü içerir. Bu nedenle düzenlenen senedin ‘bono’ sayılması için ayrıca “ödeyeceğim” sözcüğünü içermesi gerekir. Eğer, senet “ödeyeceğim” değil de “ödeyiniz” sözcüğünü içeriyorsa ‘bono’ olmayıp, ‘poliçe’ sayılır. Kuru, B., *İcra ve İflas Hukuku*, 1990, C: 2, s. 1557 vd.; Kuru, B., “Almanca Düzenlenmiş Poliçe ve Bonoya Dayanarak Türkiye’de İlamsız Takip Yapılması”, *Prof. Dr. Yaşar Karayalçın’a 65 Yaş Armağanı*, 1988, s. 613 vd.

¹² Bkz., 12. HD. 7.10.2003 T. 15420/19351.

¹³ ‘Bonolardaki “ödeyeceğim” sözcüğü hangi dilde yazılmışsa, “bono” kelimesinin de o dilde yazılması gerektiği hakkında Bkz., Öztan, F., a. g. e., s. 983.

¹⁴ Tuna, E., a. g. e., s. 271.

¹⁵ Eriş, G., a. g. e., s. 152.

¹⁶ Reisoglu, S., *Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek*, 2003, s. 93.

rumlanması zorunlu olduğundan ve ayrıca Türk Ticaret Kanunu'nun daha sonra yürürlüğe giren özel bir kanun olması nedeniyle, TTK m. 692. maddesinin öncelikle uygulanması gerekir, yani Türk vatandaşları arasında da yabancı dilde bono düzenlenmesine engel bir yasal düzenleme yoktur.

2. Koşulsuz Olarak (Kayıtsız Şartsız)

Belirli Bir Para Ödeme vaadi (TK m. 688/I-2):

"Ödeme vaadi",

a. Hem koşulsuz (kayıtsız şartsız) olmalı ve;

b. Hem de belirli bir bedele (yani paraya) ilişkin olmalıdır.

Bonoda yer alan "ödeme vaadi" genellikle "bu bono karşılığında X, Y.'ye ...YTL -(\$), EURO vs.- ödeyeceğim." şeklinde ifade edilir.

a. *"Koşulsuz ödeme vaadi" ile ilgili olarak yüksek mahkeme;*

• *"Takip konusu bono'nun taraflar arasındaki iki tarafa borç yükleyen sözleşme (porotokol) uyarınca 'teminat senedi' olarak düzenlenmiş olduğunun anlaşılması halinde, bononun 'mücexrret borç ikrarı'ni içeren bir senet olmaktan çıkacağını ve 'bono' niteliğini kaybedeceğini (kambyo senetlerine mahsus haciz yolu ile takibe konu olamayacağını)"¹⁷*

• *"Takip dayanağı bononun taraflar arasındaki ilişkinin teminatı olarak düzenlendiğinin saptanması halinde, senedin (alacağın) tahsil edilip edilmeyeceği yargılama yapılmasını gerektireceğinden, senedin 'kayıtsız şartsız muayyen bir bedeli ödeme vaadi içeren bono' olmaktan çıkacağı ve kambyo senetlerine mahsus haciz yolu ile takibe konu yapılamayacağını"¹⁸*

• *"Kira sözleşmesi düzenlenirken, 'tahliye sırasında iade edilmek üzere depozito olarak verildiği' anlaşılan senedin bono niteliğini taşımayacağını"¹⁹*

• *"Senet bedelinin ödenmesinin koşula bağlanmış olması halinde, senedin 'bono' sayılamayacağını- Bononun arkasına (ya da metnine) 'hangi durumlarda (koşullarda) senet bedelinin tahsil edilebileceği'nin yazılmış olmasının,*

¹⁷ Bkz., 12. HD. 6.3.2007 T. 1489/3982; 26.12.2006 T. 21620/24850; 19.12.2006 T. 20938 /24153 vb.

¹⁸ Bkz., 12. HD. 2.3.2007 T. 521/3715; 18.12.2006 T. 21226/24083; 10.10.2006 T. 16160/18641 vb.

¹⁹ Bkz., 12. HD. 21.11.2006 T. 21100/23980.

senedin ‘bono’ niteliğini kaybetmesine neden olacağını”²⁰

• “Takibe konu edilen senedin taraflar arasındaki sözleşmenin teminatı ve “cezaî şartı” olarak düzenlenmiş olduğunun anlaşılması halinde ‘bono’ niteliğini taşımayacağını”²¹

• “Arkasındaki yazıdan ‘kapora’ olarak düzenlendiği anlaşılan bononun ‘kayıtsız şartsız borç ikrarını içerdiği’ nin kabul edilemeyeceğini”²²

belirtmiştir.

Buna karşın yüksek mahkeme;

• “Metninde (önyüzünde veya arkasında) ‘bedeli teminattır’ (teminat senedidir) şeklinde açıklama bulunan senedin ‘bono’ niteliğini kaybetmeyeceğini”²³

• “Senet arkasına ‘teminat senedidir, ciro edilemez’ şeklinde yazılan yazının (kaydın), senedin ‘bono’ olma niteliğini etkilemeyeceğini”²⁴

• “Bononun ‘belirli bir borç için düzenlenmiş olduğu’nun taraflar arasındaki sözleşmede açıklanmış olmasının, o belgenin ‘kambyo senedi’ olma niteliğini değiştirmeyeceğini”²⁵

ifade etmiştir.

b. Senet metninde “bedel”, alternatif biçimde örneğin;

“65.000 YTL veya 1000 ABD Doları ödeyeceğim” şeklinde belirtilemez. Çünkü, bu tür belirtmede “belirlilik” yoktur.²⁶ Fakat, bedel “1000 ABD Doları veya tutarı Türk Lirası” şeklinde gösterilebilir.²⁷

Bonoda miktarı belirlenen para “Türk parası” olabileceği gibi, “yabancı para” da olabilir (TK m. 623).²⁸

²⁰ Bkz., 12. HD. 6.4.2006 T. 4946/7172; 24.9.2002 T. 17259/18160; 24.4.2002 T. 7132/8343 vb.

²¹ Bkz., 12. HD. 20.12.2005 T. 22379/25546; 22.2.2005 T. 113/3409; 17.10.2003 T. 14825/19433 vb.

²² Bkz., 12. HD. 19.1.2001 T. 20499/554; 5.3.1997 T. 2162/2540.

²³ Bkz., 12. HD. 26.2.2007 T. 571/3238; 17.7.2006 T. 13210/15840; 5.12.2005 T. 20485/24053 vb.

²⁴ Bkz., 12. HD. 19.12.2006 T. 20936/24150; 22.4.2005 T. 5070/8741; 16.3.2004 T. 972/6151.

²⁵ Bkz., 12. HD. 19.9.2005 T. 13551/17504; 29.1.2004 T. 24457/1704 .

²⁶ Poroy, R./Tekinalp, Ü., a. g. e., s.155 - Doğanay, İ., a. g. e., C: 2, s. 2082.

²⁷ Poroy, R./Tekinalp, Ü. a. g. e., s. 155.

²⁸ Bkz., 12. HD. 19.1.2004 T. 23840/593; 9.7.2001 T. 11712/12839 - 10.11.2002 T.

Senet metninde “*para miktarı*” hem yazı ve hem de rakam ile gösterilmiş olup da, her ikisi arasında fark varsa “*yazı ile olan*” geçerli sayılır (TK m. 588/I).²⁹ Ancak, paraya ilişkin rakamda değişiklik (tahrifat) yapılmışsa, TK m. 588 hükmü uygulanmaz.³⁰ Örneğin; senette “*para miktarı*” rakamla (10.000 YTL şeklinde belirtildikten sonra yazıyla Onbin Yeni Türk Lirası) olarak açıklanmış ve senedin 10.000’e ilişkin rakamına bir sıfır eklenerek rakam (100.000) yapılmışsa, bu senet “*onbin Yeni Türk Liralık senet*” olarak işlem görmez.

Senette, rakamla ifade edilen “*para miktarı*”nda sonradan değişiklik (düzeltme) yapılmışsa, bu düzeltmenin altının borçlu tarafından ayrıca imza edilmesi gerekir.³¹

Senet bedeli yalnız yazı ile veya yalnız rakamla birden fazla kez gösterilmiş ve bunlar arasında fark varsa bunlar arasında “*en az bedel*” geçerli olur (TK m. 588/II). Ancak alacak miktarı senette -yazı ile “*yirmiyedimilyon beşyüz milyon*”,³² “*onbirbin dörtyüzbin*”³³ gibi- farklı anlamlara gelebilecek biçimde ifade edilmişse, bu senet -TK m. 688/I-2 gereğince “*kayıtsız şartsız bir bedeli içermediğinden*”- bono niteliğini taşımaz.

Senette “*bedel*” kısmı hiç yazılmamışsa bu senet “*bono*” sayılmaz.³⁴

Senette “*alacak miktarı*” (senet bedeli) “*Türk Lirası veya yabancı para birimi*” olarak değil de, - “*100 gr. altın*”,³⁵ “*...adet ata altınının ödeme günü karşılığı*”³⁶ şeklinde- gösterilmişse, senet bono niteliğini taşımaz.

“*Ödenecek meblağ (senet bedeli)*”nin, senet üzerinde (metnin üstünde, içinde, sol veya sağ köşesinde) gösterilmesi yeterli olup, nerede yazıldığıнын önemi yoktur.^{37, 38}

25234/25085; 4.4.2002 T. 5551/6983; 6.4.2000 T. 4358/5424; 17.11.1998 T. 12499/12943 - 9.4.1992 T. 11592/4506.

²⁹ Bkz., 12. HD. 7.3.2000 T. 2870/4011.

³⁰ Bkz., 12. HD. 1.12.2006 T. 19597/22760; 10.10.2005 T. 15886/19422; 30.3.2004 T. 9556/10852; 12. HD. 30.9.2004 16714/20577; 10.6.2003 T. 10920/13707; 20.2.2003 T. 498/2975.

³¹ Bkz., 12. HD. 25.3.1986 T. 9980/3252.

³² Bkz., 12. HD. 3.12.1999 T. 13982/15594.

³³ Bkz., 12. HD. 3.6.1998 T. 6116/6647.

³⁴ Bkz., 11. HD. 20.10.1982 T. 3982/4002.

³⁵ Bkz., 12. HD. 21.11.2006 T. 18969/21741; 15.11.1999 T. 11073/14219.

³⁶ Bkz., 12. HD. 5.11.1992 T. 5066/13242.

³⁷ Öztan, F., a. g. e., s. 985.

³⁸ Aksi görüş: Domaniç, H., a. g. e., s. 470 - Karayalçın, Y., a. g. e., s. 312 - Poroy, R./Tekinalp,

Bonoda ödenmesi öngörülen paranın (bedelin) hangi ülkenin parası olduğu tam olarak belirtilmemişse, örneğin; para miktarı (bedel) “dolar” olarak gösterilmiş, fakat bunun ABD Doları mı, Kanada Doları mı olduğu belirtilmemişse, “ödeme yerindeki para türü”ne itibar edilir (TK m. 623/IV). Ancak bu şekilde sorun çözüme kavuşturulamıyorsa, senet içeriğinden de bu durum anlaşılamıyorsa senet geçersiz olur. Yüksek mahkeme³⁹ ise “bononun, cinsi belirtilmeksizin sadece dolar üzerinden düzenlenmesinin TK m. 688/I-2 hükmüne aykırılık teşkil etmeyeceğini, Türkiye hudutları dahilinde yaygın olarak kullanılan dolar cinsi Amerikan doları olduğundan, borçlanmanın Amerikan Doları üzerinden yapılmış olduğunun kabulü gerekeceğini” belirtmiştir...

Senedin “alacak miktarı”nı belirten kısmında basılı (matbu) olarak bulunan “TL”, “Türk Lirası” sözcüklerinin çizildikten sonra, alacak miktarının “yabancı para” olarak ifade edilmesi halinde, senet “bono” niteliğini yitirir mi? Başka bir deyişle, senette basılı (matbu) olarak yer alan “TL”, “Türk Lirası” sözcüklerinin sadece çizilmiş olması yeterli olmayıp, ayrıca bunların borçlu tarafından da paraf edilmesi gerekir mi? Yüksek mahkeme,⁴⁰ kanımızca da doğru olarak “senetteki ‘TL’ ve ‘Türk Lirası’ sözcüklerinin çizilmesinin yeterli olduğunu, ayrıca HUMK. m. 298/I uyarınca çizilen kısmın borçlu tarafından “paraf” (imza) edilmesine gerek bulunmadığını” -oy çokluğuyla- belirtmiştir.

Yüksek mahkeme⁴¹ “senedin düzenlendiği tarihte tedavülde olmayan para birimi (YTL) olarak düzenlenen senedin, takip tarihinde -(YTL)’nin- tedavülde olması halinde senedin geçersizliğinin ileri sürülemeyeceğini” ifade etmiştir...

3. Kime ya da Kimin Emrine Ödenecekse

Onun Adı ve Soyadı (Lehtarın İsmi) (TK m. 688/I-5);

Bono, kime ya da kimin emrine düzenlenmişse, onun gerçek kişi ise; “adı ve soyadı”, tüzel kişi ise; “ticaret ünvanı” (ticaret şirketlerinde), “adı” (derneklerde) belirtilmelidir.

Ü., a. g. e., s. 156.

³⁹ Bkz., 12. HD. 10.11.2002 T. 25234/25085; 4.4.2002 T. 5551/6983.

⁴⁰ Bkz., 12. HD. 6.4.2000 T. 4358/5424; 17.11.1998 T. 12499/12943 .

⁴¹ Bkz., 12. HD. 5.2.2007 T. 24397/2388; 2.11.2006 T. 17032/20136; 16.12.2005 T. 21590/25319 .

Lehtarın ismi, bononun herhangi bir yerinde -hatta senedin arka yüzünde bile- yazılı olabilir.^{42, 43}

Senedin “*vade*” kısmına lehtarın, lehtar kısmına da vadenin yazılmış olması, senedin “*bono*” sayılmasını engellemez.⁴⁴

“*Lehtarın adresi*”nin de ayrıca, lehtarın isminin yanında yazılmasına gerek yoktur.

Senette “*lehtar*” olarak gösterilen kişinin “*gerçek*” ya da “*tüzel kişi*liğe sahip olması” gerekir.⁴⁵

“*Firma*” lehtar gösterilerek -lehtar hanesine; “*Altıntop Kuruyemiş*”, “*Mert Çamaşır Yıkama*”, “*Kaza Tekstil*”, “*Açı Dersanesi*”, “*İkiler Mermer*” şeklinde- düzenlenen senet “*bono*” sayılmaz.⁴⁶

Eğer senette hem “*firma ismi*” ve hem de “*firma sahibi gerçek kişinin ad ve soyadı*” -“*Elk. Md. Tic. Ergin Oskay*”, “*Işın Mühendislik Taahhüt Ticaret Taner Yaman*”, “*Metin Koçer - Efe Pazarlama*”, “*C.N. Çalışkan - Osmanlı Mefruşat*” şeklinde- birlikte gösterilmişse, bu senet “*bono*” niteliğini taşır.⁴⁷ Ancak hemen belirtelim ki; senedin “*lehtar*” bölümünde belirtilen “*firma*” isminin yanında yer alan gerçek kişinin ad ve soyadının, aynı anda yazılmış olması gerekir.⁴⁸ Eğer, senedin “*lehtar*” bölümünde yazılı olan “*firma*” isminin yanına sonradan -lehtar veya hamil tarafından- firma sahibinin isim ve soyadı eklenmiş ise, bu eklenen isim keşideci tarafından paraf (imza) edilmemişse, senet bono niteliğini taşımaz.⁴⁹

Senette “*lehtar*” olarak ismi belirtilen *firma* ya da *tüzel kişinin* (*şirketin, kooperatifin*) isminin kısaltılarak ifade edilmesi yeterli midir yoksa ünvanın tam (noksansız) olarak belirtilmiş olması zorunlu mudur? Yüksek mahkeme⁵⁰ “*lehtarın isim ya da ticaret ünvanının -kural olarak-*

⁴² Öztan, F., a. g. e., s. 463.

⁴³ Bkz., 11. HD. 28.2.1991 T. 9542/1355 .

⁴⁴ Bkz., 12. HD. 28.5.2001 T. 8521/9485.

⁴⁵ Bkz., 12. HD. 30.1.2007 T. 23951/1376; 16.11.2006 T. 17865/21407; 4.7.2006 T. 11906/14652 vb.

⁴⁶ Bkz., 12. HD. 5.3.2007 T. 1397/3881; 27.10.2005 T. 17045/20989; 9.9.2002 T. 15741/15789 vb.

⁴⁷ Bkz., 12. HD. 14.5.2005 T. 5218/8209; 14.3.2005 T. 3907/5267 vb.

⁴⁸ Bkz., 12. HD. 9.4.1996 T. 4692/4918 .

⁴⁹ Bkz., 12. HD. 24.11.1993 T. 14471/18490; 10.12.1992 T. 3994/6518; 16.3.1992 T. 9391/3131.

⁵⁰ Bkz., 12. HD. 21.12.2006 T. 20986/24404; 20.10.2006 T. 16454/19765; 9.12.2003 T.

tam bir şekilde senette yazılı olmasının gerektiğini, ancak 'lehtar' hanesine kısaltılmış ünvanı yazılı olan firma ya da tüzel kişinin, bu sıfatının ciro şerhinden anlaşılması durumunda, senedin firma ve tüzel kişi adına düzenlendiğinin kabulü gerekeceğini" belirtmektedir. Örneğin; lehtar bölümünde "Kardeşler Örme" yazılı olan senet, "Kardeşler Örme Tic. Ltd. Şti." kaşesi basılarak başka bir kişiye ciro edilmişse, lehtarın "Kardeşler Örme Sanayi Tic. Ltd. Şti." olduğu anlaşıldığından, ünvanın kısaltılmış olarak senede yazılmış olması senedin kambiyo senedi niteliğine etkili olmayacaktır.⁵¹

Bonoda "lehtar" ve "keşideci" sıfatları birleşemez, başka bir deyişle, keşideci kendisini "lehtar" olarak göstererek bono düzenleyemez.⁵² Çünkü TK m. 690'da, TK m. 585'e yollama (atıf) yapılmamıştır. Ancak, bono keşidecisinin "şirket" olması halinde, bu senedin "lehtar" kısmına "keşideci şirketin yetkilisin adı soyadı" yazılarak bono düzenlenebilir.⁵³

Bononun "lehtar" hanesinde "hamiline" şeklindeki belirtme, kanuna aykırı olup, bu şekilde düzenlenmiş olan senet, bono niteliğini taşımaz.⁵⁴ Bu durumdaki bir senette "hâmiline" kelimesinin yanına daha sonra, farklı bir kalemle bir ismin ilave edilmiş olması halinde de, senet yine "bono" niteliğini taşımaz...⁵⁵

Senedin "lehtar" bölümünde yapılan değişiklik ve ilaveler (çizme ve düzeltmeler), keşideci tarafından paraf (imza) edilmiş olmadıkça geçerli olmaz.⁵⁶

"Lehtar" bölümü yazılı bulunmayan (boş bırakılmış olan) senet "bono" sayılmaz.⁵⁷ Ancak, "lehtar bölümü boş olarak düzenlenmiş olan senet sonradan lehtar tarafından -aradaki anlaşmaya uygun olarak- doldurulabilir.⁵⁸ Senedin boş olan "lehtar" kısmının, en geç senet tedavüle çıkarılıncaya kadar doldurulması gerekir.⁵⁹

21302/24075 vb.

⁵¹ Bkz., 12. HD. 20.10.2006 T. 16454/19765.

⁵² Bkz., 12. HD. 12.12.2006 T. 20729/2355; 28.11.2006 T. 19212/22365; 26.4.2004 T. 6030/10263 vb.

⁵³ Bkz., 12. HD. 6.3.2007 T. 1467/3978 .

⁵⁴ Bkz., 12. HD. 19.2.2007 T. 24888/2590; 1.3.2005 T. 958/3933; 5.7.2004 T. 9400/13300.

⁵⁵ Bkz., 12. HD. 22.3.2001 T. 3934/4834.

⁵⁶ Bkz., 12. HD. 30.3.2006 T. 3235/6585; 14.2.2006 T. 26135/2429; 14.11.2005 T. 18062/22120 vb.

⁵⁷ Bkz., 12. HD. 30.10.2006 T. 16711/19931; 4.7.2006 T. 11906/14652.

⁵⁸ Bkz., 12. HD. 23.5.1995 T. 6495/7417.

⁵⁹ Bkz., 12. HD. 8.2.2000 T. 503/1761; 27.5.1993 T. 6138/10059.

Bonodaki “lehtar”ın isminin ön tarafına yazılan “hâmiline” sözcüğü, hiçbir hüküm ifade etmez ve yapılmamış sayılır.⁶⁰

Bonoda, birden fazla lehtar gösterilebilir.⁶¹ Uygulamada, bu durumla “iki şekilde” karşılaşmaktadır:

a. Birden fazla kişinin **alternatif olarak** -örneğin; “(A)’ya ya da (B)’ye ödeyiniz.” şeklinde- senette lehtar olarak gösterilmiş olması halinde, -bu senedin geçerli olup olmayacağı **doktrinde**⁶² tartışmalı olmakla beraber- senette lehtar gösterilenlerden her birinin, senette yazılı hakkı tek başına, diğerlerinden bağımsız olarak kullanabileceği kabul edilmelidir.

b. Birden fazla kişi senette “(A)’ya ve (B)’ye ödeyiniz.” şeklinde, **birlikte lehtar** olarak gösterilmiş olabilir. Uygulamada daha çok bu tür senetlerle karşılaşmaktadır. Yüksek mahkeme, bu durumda, önceleri⁶³ “alacaklılar arasında teselsül bulunup bulunmadığının araştırılmasını, teselsül yoksa alacaklıların isteyebileceği alacak miktarının yargılamayı gerektireceği”ni, belirterek, “alacaklılardan birinin tek başına takipte bulunamayacağını” kabul etmişken, son içtihatlarında⁶⁴ bu görüşünden dönerek, “senetteki borcun para borcu olduğunu, bu durumda BK. m. 69 ve 148 hükümlerinin uygulanamayacağını, bu borcun bölünebilir borçlardan olması nedeniyle lehtarlardan birinin kendi payı oranında -örneğin; iki lehtar varsa birisinin senet bedelinin yarısını, üç lehtar varsa senet bedelinin üçte birini- talep edebileceğini” ifade etmiştir.

Bonoda lehtarın belirtilmesi, *hak sahibinin* (yetkili hâmilin) saptanmasına rol oynar.

Ayrıca belirtelim ki, bono, niteliği gereği “emre yazılı senet” olduğundan, senet metninde “emrühavalesine” sözcükleri yer almasa bile -örneğin; “bu bono karşılığında (A)’ya beş yüz milyon lira ödeyeceğim.” şeklinde düzenlenen senet- yine senet “bono” niteliğini taşır (TK m. 690, 593). Keza,

⁶⁰ Bkz., 12. HD. 7.7.2006 T. 12323/15071.

⁶¹ Bkz., 12. HD. 30.10.1990 T. 3237/10658.

⁶² Öztan, F., *Ticari Senetlerde Birden Fazla Lehtar Gösterilmesi* (Batider, 1978, C: IX, S. 4, s. 1022 vd.)

⁶³ Bkz., 12. HD. 11.10.1977 T. 8055/8265; 22.9.1977 T. 6930/7329.

⁶⁴ Bkz., 12. HD. 28.10.2003 T. 17094/21012; 23.6.1992 T. 1813/8573; 7.12.1987 T. 608/12680.

bonoda yazılı olan “*emrühavalesine*” sözcükleri çizilmiş de olsa, yine senet “*bono*” niteliğini taşır.⁶⁵

4. Keşidecinin İmzası (TK m. 688/I-7):

Bonoyu düzenleyen kişinin, bunu “*el yazısı ile*” imzalaması gerekir (TK m. 668/I). Bu nedenle, borçlunun mühürünü⁶⁶ ya da parmak izini⁶⁷ içeren senetler, usulüne göre -yani; BK m. 14/II, 15; HUMK m. 297’ye göre- onaylanmış da olsalar⁶⁸ “*bono*” olarak geçerli değildirler.

Senette birden fazla borçlu bulunup da, bunlardan bir kısmı senedi imzalamış bir kısmı ise “*mühür*” ya da “*parmak izi*” kullanmışsa, bu senet el yazısı ile senedi imzalamış olanlar bakımından -“imzaların bağımsızlığı” ilkesi (TK m. 589) gereğince- “*bono*” niteliğini taşır.^{69, 70}

Vekil (BK m. 388/II) ve **ticari vekil** (BK m. 453); çek düzenlemek için açık olarak yetki verildiği takdirde, vekili bulundukları kişi adına çek düzenleyebilir. Fakat **ticari mümessil** (BK m. 450/I), kendisine böyle açıkça yetki verilmemiş dahi olsa, temsil ettiği kişi adına çek düzenleyebilir.

Senedin geçerliliği için, borçlu tarafından hem pul üzerine hem de açığa imzalanmış olmasına gerek yoktur. Tek imza yeterlidir. Bu nedenle pulşuz olarak, açığa atılan imza ile de bono düzenlenebilir.⁷¹ Başka bir deyişle, bononun geçerli olabilmesi için ayrıca pulun üzerinin de imzalanmasına gerek yoktur.⁷² Yüksek mahkeme -yeni oluşturduğu içtihatlarında⁷³ “*şirket (kooperatif) temsilcisinin şirket kaşesi*

⁶⁵ Bkz., 12. HD. 31.3.1983 T. 118/2409.

⁶⁶ Bkz., 12. HD. 12.4.1984 T. 1760/4490.

⁶⁷ Bkz., 12. HD. 20.4.1992 T. 12049/5138; 5.12.1989 T. 12323/15063.

⁶⁸ Bkz., 12. HD. 17.2.1976 T. 1560/1585.

⁶⁹ Bkz., 12. HD. 16.6.2005 T. 9722/13108; 5.11.1993 T. 13604/17191.

⁷⁰ Moroğlu, E., *Bonoda İmza (İçtihat Notu)* (BATİDER, 1968, C: 4, S. 4, s. 714 vd.)

⁷¹ Bkz., 12. HD. 14.10.1980 T. 6099/7410.

⁷² Bkz., 12. HD. 2.6.1994 T. 6691/7252.

⁷³ Bkz., 12. HD. 20.11.2006 T. 18860/21677; 15.9.2005 T. 13033/17030; 1.7.2005 T. 10645/14338 vb.

altına atacağı tek imza ile şirketi (kooperatifi) borçlandıracağını, temsilcinin şirket (kooperatif kaşesi dışında ikinci bir imzasının bulunması halinde, bu imzanın şahsen kendisini senet bedelinden sorumlu hale getireceğini” belirtmeye başlamıştır...

Bononun zorunlu unsuru olan imzanın⁷⁴ metnin altına veya metni kapsayacak biçimde atılmış olması gerekir. Bononun *arka yüzünde* de keşideciye ait bir imzanın bulunmasının hiçbir önemi (hukuki sonucu) olmaz.⁷⁵

Keşidecinin imzası notere onaylattırılabilir.⁷⁶ Ancak, uygulamada bu tür senetlere pek rastlanmamaktadır.⁷⁷

Senedi “*tanık*” sıfatıyla imzalamış olan kişi de “*keşideci*” (borçlu) durumda olmadığından, senet bedelinden sorumlu tutulamaz.^{78, 79, 80}

Bonoda keşidecinin imzasının bulunması yeterlidir. Ayrıca, “*keşidecinin ismi*”nin (ad ve soyadının) yazılmış olması gerekli değildir.^{81, 82, 83} Ancak, *limited şirketlerde*, şirket adına bono düzenleyen yetkilinin -TK 544 ve TK 322 uyarınca- “*şirket ünvanını da tam olarak yazması*” gerekir.⁸⁴

Bononun geçerli olabilmesi için ayrıca “*keşidecinin adresi*”nin de bonoya yazılmış olması gerekli değildir.

“*El yazısı ile atılacak imzanın ne şekilde olacağı*” konusunda –“*imza; üzerine borç alan kimsenin el yazısı almak lazımdır*” şeklindeki- BK. m. 14 dışında özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Uygulamada kişiler, kendilerine özgü belirli karakterleri içeren sembollerini belirterek imzalarını attıkları gibi kimi kez -çok sıkça rastlanmamakla bera-

⁷⁴ Bkz., 12. HD. 5.5.1999 T. 5424/5822; 3.2.1988 T. 166/675.

⁷⁵ Bkz., 12. HD. 28.11.2006 T. 19126/22460.

⁷⁶ Bkz., İİD. 27.12.1962 T. 14483/6703.

⁷⁷ Vural, P., “İcra ve İflas Kanunu ve Noterlik Kanunu Açısından Noterlik Senetleri”, *İcra ve İflas Kanunu Uygulamasında Güncel Sorunlar Sempozyumu*’na sunulan bildiri, 1978, s. 111)

⁷⁸ Öztan, F., a. g. e., s. 465.

⁷⁹ Bkz., 12. HD. 1.12.1986 T. 2432/13256; 11. HD. 3.11.1980 T. 4835/4956.

⁸⁰ Karş., 11. HD. 23.5.1983 T. 2522/2629.

⁸¹ Poroy, R./ Tekinalp, Ü., a. g. e., s. 285; Öztan, F., a. g. e., s. 988.

⁸² Aynı doğrultuda bkz., 12. HD. 3.10.2006 T. 18860/21677; 23.6.2003 T. 12013/14971.

⁸³ Karş., Arslanlı, H., *Ticari Senetler*, s. 49.

⁸⁴ Bkz., 12. HD. 10.10.2005 T. 15668/19473; 6.6.2003 T. 10683/13424.

ber- sadece ad ve soyadlarını yazmak suretiyle de imzalarını atmaktadırlar. Bononun, bu şekilde, “keşideci tarafından sadece ad ve soyadı yazılmak suretiyle imzalanmış olduğunun” ileri sürülmesi halinde icra mahkemesince “borçlunun sadece ad ve soyadını yazarken imza atmayı amaç edinmiş olup olmadığı ve öteden beri sadece ad ve soyadını yazmak suretiyle imzasını atma konusunda bir alışkanlığı (uygulaması) bulunup bulunmadığı” araştırılarak, sonucuna göre karar verilmesi gerekir...⁸⁵

Şirketi temsil ve borç altına sokma yetkisi bulunmayan kişinin imzaladığı senetlerden dolayı, şahsen kendisi senet bedelinden sorumlu olur.⁸⁶

Senette keşidecinin imzasının bulunmaması halinde, senedi “kefil” sıfatıyla imzalayan kişide senet bedelinden sorumlu tutulamaz.⁸⁷

Ayrıca belirtelim ki, keşidecinin imzasını içermeyen fakat keşideci tarafından düzenlenmiş (el yazısı ile yazılmış) olan bono, ancak düzenleyen keşideci aleyhine “yazılı delil başlangıcı” (HUMK m. 292) sayılır.⁸⁸

Senette yer alan imzalardan birisinin (veya birkaçının) çizilmiş olması, diğer imzaların geçerliliğine etkili olmaz. İmzaların hepsinin çizilmiş olması halinde ise senet geçersiz olur.⁸⁹

“Gözü görmeyenlerin attığı imzaların, usulünce, yani noter tarafından onanması” gerektiğinden (TK m. 668/II), kambiyo senetlerinin düzenlenmesinde BK m. 14/II, 15 ve HUMK m. 297 uygulanmayacak demektir.⁹⁰ Aynı şekilde “imza atma güç ve yeteneğine sahip olmayan” kişiler -özellikle; okuma yazma

⁸⁵ Bkz., 12. HD. 6.12.2005 T. 509/1336; 12.3.2004 T. 721/5614; 29.1.2004 T. 24424/1711; 29.1.2001 T. 509/1336; 8.11.1999 T. 13769/13907.

⁸⁶ Bkz., 12. HD. 6.3.2007 T. 1467/3978; 8.3.2004 T. 87/5257; 30.5.2002 T. 10229/11422; 14.11.2000 T. 16798/17383.

⁸⁷ Bkz., 12. HD. 2.10.2003 T. 15321/18969; 23.9.2003 T. 14381/18183.

⁸⁸ Domanıç, H., a. g. e., s. 113; Konuralp, H., *Medeni Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı*, 1988, s. 64.

⁸⁹ Öztan, F., a. g. e., s. 466.

⁹⁰ Bkz., 12. HD. 21.12.2000 T. 19579/20406 .

bilmeyenler- kambiyo senedi düzenleyemezler. Bu kişiler, kendi adlarına kambiyo senedi düzenleyecek bir temsilci ya da vekil atayarak, kambiyo senedi ile borç altına girebilirler.⁹¹

5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun 5. maddesinde her ne kadar *"güvenli elektronik imzanın el ile atılan imza ile aynı hukukî sonucu doğuracağı"* öngörülmüşse de, *"bono"*lar bakımından bu hükmün işlerliği yoktur...⁹²

5. Düzenlenme (Tanzim) Tarihi (TK m. 688/I-6)

Düzenlenme tarihi bulunmayan senet *"bono"* niteliğini taşımaz.⁹³ *"Adi senet"* sayılır.^{94, 95}

Düzenlenme tarihinin açıkça okunamaması halinde icra mahkemesince bilirkişi incelemesi yaptırılarak gerçek düzenlenme tarihinin belirlenmesi gerekir...⁹⁶

Senedin *"düzenlenme tarihini taşıyıp taşımadığı"* kuşkusuz senet aslının incelenmesiyle anlaşılır. İİK m. 168/I uyarınca borçluya *"ödeme emri"* ile birlikte *"senet fotokopisi"* veya *"senet sureti"* gönderilmesi zorunlu olduğundan, gönderilen bu *"senet fotokopisi"*⁹⁷ ya da *"senet sureti"*nde düzenlenme tarihinin yazılı olmaması -kural olarak- takip dayanağı senedin düzenlenme tarihini taşımadığını gösterir. *Senet fotokopisinde "düzenlenme tarihi"*nin görülmemesi fakat icra kasasındaki senet aslında bu tarihin yazılı olması halinde, senedin *"bono"* olarak kabulü gerekir mi? Eğer, borçlunun elindeki senet fotokopisi, bir örneği de icra dosyasında bulunan ve kendisine -İİK m. 168/I uyarınca- *"ödeme emri"* ile birlikte icra müdürlüğünce gönderilmiş olan fotokopi ise, bu durumda icra kasasındaki senet aslına dü-

⁹¹ Domaniç, H., a. g. e., s. 477.

⁹² Igen, H./Helvacı, M./Kendigelen, A./Kaya, A., a. g. e., s. 116.

⁹³ Bkz., 12. HD. 13.11.2006 T. 18003/21115; 12.12.2003 T. 24102/24637; 10.10.2003 T. 20478/19745.

⁹⁴ Domaniç, H., a. g. e., s. 473; 478 - Doğanay, İ. a. g. e., C: 2, s. 2087.

⁹⁵ Bkz., 11. HD. 28.5.2001 T. 228/4107.

⁹⁶ Bkz., 12. HD. 22.6.2006 T. 10908/13501; 2.7.2001 T. 10937/11899.

⁹⁷ Bkz., 12. HD. 21.10.1996 T. 12447/12818; 21.10.1996 T. 11350/12029.

zenlenme tarihi takipten sonra alacaklı (ya da vekili) tarafından atılmış demektir.

Senedin düzenlenme tarihinin mutlaka senet düzenlenirken atılması gerekli olmayıp, senet *“tedavüle çıkmadan”* ya da *“tedavüle çıkarılırken”* de atılabilirse de⁹⁸ senet tedavüle çıkarıldıktan sonra, örneğin; icra takibine konu yapıldıktan sonra⁹⁹ düzenlenme tarihinin -alacaklı ya da alacaklı vekili tarafından- icra kasasında bulunan senede atılması senedin bono niteliğini kaybetmesine neden olmalıdır. Yüksek mahkemenin önceki tarihli içtihatları bu doğrultuda iken,¹⁰⁰ yeni kararlarında¹⁰¹ düzenlenme tarihinin senet tedavüle çıktıktan sonra konduğu kanıtlanmış değildir, fotokopide görülmediğinden bahisle senette düzenlenme tarihinin olmadığı doğru değildir, *“bonoda -daha doğrusu icra kasasındaki bono aslında- düzenlenme tarihi vardır, borçlu hernekadar düzenlenme tarihi bulunmayan bir senet fotokopisi ibraz etmişse de, senet tamamen doldurulmadan alacaklıya verilebilir, somut olayda düzenlenme tarihinin anlaşmaya aykırı olarak atıldığı hususundaki uyuşmazlık borçlu tarafından belgelendirilmiş değildir.”* şeklindeki gerekçelerle *“senet fotokopisinde düzenlenme tarihinin yazılı olmamasının senedin bono sayılmasını engellemeyeceği”*ni belirtmeye başlamıştır... Kanımızca, ödeme emri ile birlikte borçluya gönderilmiş bulunan senet fotokopisinde düzenlenme tarihinin bulunması, bu tarihin icra takibi başladıktan sonra senede alacaklı ya da vekili tarafından atıldığına kanıtı sayılmalı, bu konuda borçludan ayrıca *“düzenlenme tarihinin aradaki anlaşmaya aykırı olarak alacaklı ya da vekili tarafından atılmış olduğu”* konusunda yazılı belge istenmemelidir. Borçluya gönderilen ve alacaklı ya da vekili tarafından çıkarılan -*“aslı gibidir”* yazılarak altı imzalanan- senet suretinde *“düzenlenme tarihi”*nin yazılı olmaması, fakat icra kasasındaki senet aslında *“düzenlenme tarihi”*nin görülmesi halinde, se-

⁹⁸ Bkz., 12. HD. 5.6.1986 T. 7137/6799; 12.11.1985 T. 3797/9400.

⁹⁹ Bkz., 12. HD. 5.2.1993 T. 13300/2657.

¹⁰⁰ Bkz., 12. HD. 23.2.1987 T. 987/2486; 24.12.1985 T. 5314/11509; 10.10.1984 T. 7498/10482.

¹⁰¹ Bkz., 12. HD. 8.6.1998 T. 6355/6828; 21.11.1995 T. 16115/16492; 5.5.1988 T. 8826/6073.

net “bono” niteliğinde sayılır mı? Böyle bir durumda, hazırlanan senet suretine, düzenlenme tarihinin unutmama sonucu yazılmamış olması daha kuvvetle muhtemel olduğundan, senet suretinde düzenlenme tarihinin yazılı olmaması senedin “bono” sayılmamasına neden olmamalıdır.^{102, 103}

Noterce düzenlenen protesto evrakında ve senet suretinde “düzenlenme tarihi”nin yazılı olmamasına rağmen icra kasa-sındaki senet aslında bu tarihin yazılı olması halinde, senet kambiyo senedi niteliğini kaybeder mi? Yüksek mahkeme önceki tarihli kararlarında¹⁰⁴ “bu durumun, senede, düzenlenme tarihinin icra takibinden ve senet tedavüle çıkarıldıktan sonra atılmış olduğunu göstereceğini” kabul ederek, senedin “bono” sayılmayacağını -kanımızca da yerinde olarak- belirtmişken, daha sonra bu görüşünden dönerek; yeni tarihli kararlarında,¹⁰⁵ “protesto evrakında senedin düzenlenme tarihinin yazılmamış oluşunun sonradan anlaşmaya aykırı doldurulduğunu göstermeyeceğini” ifade ederek, senedin “bono” niteliğini koruyacağı sonucuna varmıştır.

Düzenlenme tarihinin senede “gün”, “ay” ve “yıl” olarak atılması gerekir.¹⁰⁶ Bu tarih kalemle, daktilo makinesi ile ya da kaşe (damga) ile atılabilir.¹⁰⁷ Yüksek mahkeme¹⁰⁸ “Yıl ve ay olarak doğru rakamları taşıyan tanzim tarihinin -vade tarihinin tanzim tarihinden sonraki tarihi taşıması halinde- gün olarak hatalı belirtilmiş olmasının, senedin bono olma niteliğine etkili olmayacağını” belirtmiştir...

Tarih yazıyla veya rakamla ifade edilebilir.

Düzenlenme tarihinin, senedin belli bir yerine yazılması yasada öngörülmemiş olduğundan, bu tarih imzanın

¹⁰² Bkz., 12. HD. 9.11.1987 T. 15689/11393; 26.11.1985 T. 3975/10080.

¹⁰³ Karş., 12. HD. 18.6.1987 T. 11259/7648.

¹⁰⁴ Bkz., 12. HD. 3.3.1980 T. 515/1955; 9.3.1978 T. 2257/2275.

¹⁰⁵ Bkz., 12. HD. 18.5.2003 T. 7891/10385; 19.9.1996 T. 10000/10715; 23.9.1994 T. 10391/10999.

¹⁰⁶ Bkz., 12. HD. 20.11.1998 T. 14645/223; 11.11.1997 T. 12300/12587.

¹⁰⁷ Bkz., 12. HD. 19.4.1999 T. 4775/-4982; 6.10.1986 T. 14973/10017.

¹⁰⁸ Bkz., 12. HD. 28.2.2005 T. 1011/3826.

üstüne ya da senedin herhangi bir yerine atılabilir.^{109,110} Fakat, bu tarih, alan olarak da kabul edilmeyen “senet koçanı” üzerine atılamaz.¹¹¹

“Düzenlenme tarihi” olarak bonoda belirtilmiş olan tarihin ayrıca senedin *tediye (ödeme) tarihi* bölümünde belirtilmiş (tekrar edilmiş) olması, senedin “bono” niteliğine etkili olmaz...¹¹²

“Düzenlenme tarihi” olarak “30 Şubat”, “29 Şubat”, “31 Nisan” gibi olanaksız bir tarih belirtilmişse, senedin düzenlenme tarihinin -o ayın son günü olan- “28 Şubat”, “30 Nisan” olduğu mu kabul edilmeli, yoksa bu durumda senet “bono” olarak geçersiz mi sayılmalıdır? Doktrinde¹¹³ tartışmalı olan bu konu hakkında Yargıtay¹¹⁴ “bu durumun, belgenin bono olma özelliğini ortadan kaldıracak benimsenmenin aşırı bir şekilcilik olacağını ve bunun hak kaybına neden olacağını, düzenlenme tarihinin bu şekilde gösterilmiş olmasının bir yanılgıdan kaynaklandığını kabul etmenin isabetli olacağını ve düzenlenme tarihinin o ayın son günü olarak yazıldığını farzetmenin uygun olacağını”

ifade etmiştir.

Yüksek mahkeme “düzenlenme tarihi”nin gün ve ayı belirten bölümünde -“20.10.2000”; “20.11.1989” gibi- önce günün, sonra ayın belirtilmesi gerekirken -“10.20.2000”; “11.10.1989” gibi-, takdim tehir yapılarak, önce ayın sonra günün yazılarak düzenlenme tarihinin ifade edilmiş olmasının, senedin “bono” niteliğine etkili olmayacağı önceki içtihatlarında¹¹⁵ belirtmişken yeni içtihatlarında,¹¹⁶ bu görüşünden dönmüştür...

¹⁰⁹ Öztan, F., a. g. e., s. 467.

¹¹⁰ Bkz., 12. HD. 18.5.1998 T. 5072/5605; 2.7.1980 T. 5464/5810.

¹¹¹ Bkz., 12. HD. 22.7.2005 T. 12458/16286.

¹¹² Bkz., 12. HD. 25.1.2007 T. 23572/1026; 22.9.2005 T. 17619/17739; 27.1.2005 T. 2004/24689/1156.

¹¹³ Öztan, F., a. g. e., s. 469 - Gürbüz, H., a. g. e., s. 244 - Şimşek, E., *Hukukta ve Cezada Ticari Senetler*, s. 329; Karayalçın, Y., a. g. e., s. 110.

¹¹⁴ Bkz., 12. HD. 12.12.2000 T. 5759/8600; HGK. 21.6.2000 T. 1011/1076.

¹¹⁵ Bkz., 12. HD. 8.6.1992 T. 878/7948.

¹¹⁶ Bkz., 12. HD. 10.5.2001 T. 7273/8104.

“1.7.00” şeklinde belirtilen düzenlenme tarihinin, “1.7.2000” olarak algılanması gerekir.¹¹⁷

Senedin “düzenlenme tarihi” ve “vade tarihi” aynı olabilir. Bu durum senedin (bononun) geçerliğine etkili olmaz.¹¹⁸ Fakat, senetteki “düzenlenme tarihi”nin, “vade tarihi”nden sonrakı bir tarih olarak yazılmış olması halinde, senet “bono” niteliğini taşımaz.¹¹⁹

Düzenlenme tarihi, genellikle, senedin düzenlenip lehtara verildiği sırada atılırsa da, böyle hareket edilmesi zorunlu değildir. TK m. 690/II gereğince, bonolara da uygulanan TK m. 592 hükmüne göre, “tedavüle çıkarılırken” bononun düzenlenme tarihi atılmamış olabilir. Başka bir deyişle, tedavüle çıkarılmadan veya tedavüle çıkarılırken düzenlenme tarihinin atılmasında yasal bir zorunluluk yoktur. Bu şekilde düzenlenen bonolara “eksik bono”, “açık bono” dendiğini, biraz sonra belirteceğiz. Uygulamada, önceleri -daha doğrusu, 7.6.1974 T. E: 1971/12-112, K: 663 sayılı HGK kararının¹²⁰ kabulüne kadar- “düzenlenme tarihinin senet üzerinde, senet lehtara verilirken bulunması” istenmekte idi. Bunun aksinin, yani düzenlenme tarihinin, lehtar tarafından sonradan atıldığı -“düzenlenme tarihinin mürekkebi ile senet metninin yazıldığı mürekkep üzerinde ‘yaş tayini’ konusunda yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda alınan rapor ile- saptanınca, senedin kambiyo senedi niteliğini taşımadığına (ve dolayısıyla takibin iptaline) karar verilmekte idi. Anılan HGK kararından sonra, artık bu tür uygulamaya son verilmiş olup, TK m. 592 doğrultusunda, kambiyo senetlerinin (ve bunlar arasındaki bonoların) düzenlenme tarihini içermeyen tedavüle çıkarılabileceği ve düzenlenme tarihinin “keşideci ile arasındaki anlaşmaya uygun olarak” lehtar (ya da senedi ondan devralan hâmil) tarafından, sonradan senet üzerine atılabileceği kabul edilmiştir.¹²¹ Bu durumda, “düzenlenme tarihi”nin senede

¹¹⁷ Bkz., 12. HD. 29.4.2002 T. 7530/8884.

¹¹⁸ Bkz., 12.HD. 6.5.2005 T. 6733/9994; 17.9.2002 T. 15924/17135.

¹¹⁹ Bkz., 12.HD. 24.11.2005 T. 16915/20607; 20.2.2004 T. 25919/3512; 17.4.2003 T. 854/3277.

¹²⁰ Bkz., Uyar, T., *Gerekçeli – İçtihatlı İİK Şerhi*, C: 8, 2007, s. 13187 vd.

¹²¹ Bkz., 12. HD. 5.6.1986 T. 7137/6799; 12.11.1985 T. 3797/9400.

“aradaki anlaşmaya uygun olarak atılıp atılmadığı” konusunda çıkacak uyuşmazlıkta, ispat yükünün, senetteki düzenlenme tarihinin aksini ileri süren borçlunun “düzenlenme tarihinin aradaki anlaşmaya aykırı olarak atıldığı” iddiasını yazılı kanıt ile ispat etmesi gerekeceğini”¹²² bu konuda -eski uygulamadan farklı olarak- “bilirkişi incelemesi yapılamayacağı” kabul edilmiştir.¹²³

Tedavüle çıkarılırken düzenlenme tarihi atılmamış olan senet (bono) ya *“eksik”* senet (bono) olarak ya da *“beyaz (açık)”* senet (bono) olarak düzenlenmiştir. Eğer, senetteki noksanlığın -örneğin; düzenlenme tarihinin- daha sonra alacaklı tarafından senede konulması kararlaştırılarak, senet borçlu tarafından imzalanıp lehtara verilmişse, bir *“açık (beyaz) bono”* var demektir. Eğer, senet düzenlenirken, senetteki noksanlığın -örneğin; düzenlenme tarihinin- daha sonra alacaklı tarafından senede konulması kararlaştırılmadan, senet borçlu tarafından imzalanıp lehtara verilmişse, ortada bir *“eksik bono”* var demektir. *“Eksik bono”*ya alacaklı, daha sonra düzenlenme tarihini kendiliğinden atamaz. Aksi takdirde, bu davranışı *“özel (hususî) evrakta sahtekarlık”* suçu olur.¹²⁴

Bir bononun *“beyaz (açık) bono”* olarak mı *“eksik bono”* olarak mı düzenlendiği konusunda çıkacak uyuşmazlıkta, ispat yükü *“bononun eksik bono olduğunu”* ileri süren borçluya düşer. Çünkü, gerek uygulamadaki gereksinimler ve gerekse TK m. 592 hükmü, düzenlenmiş olan bononun, kârîne olarak açık (beyaz) bono olarak kabulünü gerektirir. Borçlu, *“düzenlenme tarihi”*ni koymadan imzalayıp alacaklıya verdiği bononun *“adi senet”* şeklinde kalmak üzere *“eksik bono”* olarak düzenlendiğini ve *“alacaklıya daha sonra düzenlenme tarihini atma yetkisini vermemiş olduğunu”* yazılı kanıtlarla ispat etmek suretiyle, alacaklının kendiliğinden düzenlenme tarihi atarak bono haline dönüştürdüğü senedi

¹²² Bkz., 12. HD. 26.1.2006 T. 24073/580; 16.5.2003 T. 8145/11208; 14.6.2002 T. 11093/12860.

¹²³ Bkz., 12. HD. 12.11.1979 T. 8717/8581.

¹²⁴ Ayrıntılı bilgi için Bkz., Uyar, T., *İcra ve İflas Hukukunda Suç Sayılan Fiiller (İcra-İflas Suçları)*, 1987, s. 598.

-ve icra takibini- iptal ettirebilir ve ayrıca alacaklının TCK m. 207 ve 208'e göre "*hususî evrakta sahtekarlık suçu*"ndan dolayı cezalandırılmasını sağlayabilir...

"Beyaz (açık) bono" olarak düzenlenmiş bir senede, düzenlenme tarihi en geç ne zaman atılabilir? Kanımızca, "*ödememe protestosunun çekilebileceğini sürenin sonuna kadar*" düzenlenme tarihi senede atılabilir. Ödememe protestosunun düzenlendiği anda, senede düzenlenme tarihi atılmış olmalıdır. Senet için düzenlenen protesto evrakında "*düzenlenme tarihinin bulunmadığı*"nın belirtilmiş olmasına rağmen, icraya konulan senette düzenlenme tarihinin bulunması halinde, senedin kambiyo senedi niteliğini kaybettiği sonucuna varılmalıdır. Yüksek mahkeme, senedin bankaya "*tahsil cirosu ile*" tahsil için verilmesinden sonra, "*düzenlenme tarihi*"nin banka tarafından atılmış olması halinde, önceleri,¹²⁵ "*senedin bono niteliğini taşımayacağını*" -ve yapılan kambiyo senetlerine ilişkin takibin iptali gerekeceğini belirtmişken- sonra¹²⁶ bu içtihadından dönerek "*düzenlenme tarihinin bu aşamada da atılabileceğini*" -oy çokluğu ile- kabul etmeye başlamıştır.

Düzenlenme tarihi "*takip tarihinde*" alacaklı vekili tarafından senede yazılabilir mi? Yüksek mahkeme¹²⁷ "*alacaklı vekilinin takip ânında senede düzenlenme tarihini yazmasının, senede 'bono' niteliğini vermeyeceğini*" belirtmiştir.

"Düzenlenme tarihi"nin senette bulunması şu bakımlardan önem taşır: **a.** Bonoyu düzenleyen kişinin (keşidecinin) ehil olup olmadığı, bononun düzenleme tarihine göre saptanır. **b.** "*Görüldüğünde ödenecek bonolar*"da, borçluya karşı üç yıllık zamanaşımı süresi, senet bir yıl içinde ibraz edilmişse, bu bir yılın geçmesinden itibaren işlemeye başlayacağından, senedin, düzenlenme günü bu konuda önem taşır. **c.** "*Görüldüğünde ödenecek bonolar*", düzenlenme gününden itibaren bir yıl içinde ödenmek üzere borçluya ibraz edileceğinden, bu ibraz durumunun saptanmasında, senedin

¹²⁵ Bkz., 12. HD. 18.3.1981 T. 869/2560; 2.7.1980 T. 4337/5793.

¹²⁶ Bkz., 12. HD. 19.4.1982 T. 3144/3302.

¹²⁷ Bkz., 12. HD. 11.2.1986 T. 7215/1501; 6.3.1978 T. 1945/2075.

düzenlenme tarihi önem taşır. c. “Görüldüğünden belli bir süre sonra ödenmek üzere düzenlenen bono”ların, düzenlenme tarihinden itibaren bir yıl içinde ibrazı gerektiğinden, bu gerekliliğe uyulup uyulmadığının tespiti bakımından, düzenlenme gününün bilinmesine gerek vardır. Düzenlenme tarihinin, “gerçeğe uygun olup olmadığı” önem taşımaz. Yani, düzenlenme tarihi olarak, senedin gerçekten düzenlendiği tarihten önceki veya sonraki bir tarih atılabilir.¹²⁸,¹²⁹ Bu nedenle, senette düzenlenme tarihi olarak yazılı olan tarihte keşidecinin ölmüş olması senedin geçerliliğine etkili olmaz.¹³⁰ Ancak, keşidecinin ehliyetinin saptanmasında gerçek düzenlenme tarihinin göz önünde bulundurulması gerekir.¹³¹

Düzenlenme tarihi ile vade tarihinin değişik kalemle yazılması senedin “bono” olma niteliğini değiştirmez.¹³² Düzenlenme tarihi, kaşe ile de atılabilir.¹³³

Senette birden fazla “düzenlenme tarihi” varsa, bu senet “bono” sayılır mı? Kanımızca, bu tür senetleri “bono” saymamak gerekir.¹³⁴ Çünkü, böyle bir durumda, hangi düzenlenme tarihi, az önce belirttiğimiz sorunlara ışık tutacaktır? Örneğin; keşidecinin ehliyeti hangi tarih itibarıyla araştırılacaktır? Örneğin; keşidecinin ehliyeti hangi tarih itibarıyla araştırılacaktır? “Görüldüğünde ödenecek bono”larda, ‘ibraz süresi’, ‘zamanaşımı süresi’ hangi tarih esas alınarak belirlenecektir? Bu nedenle **biz, yüksek mahkemenin**¹³⁵ “iki düzenlenme tarihinin varlığı halinde senedin geçersiz kılacağını belirten bir yasa hükmü bulunmadığı”na ilişkin görüşüne katılamıyoruz.

Senet üzerindeki pulun, senedin düzenlenme tarihin-

¹²⁸ Domaniç, H., a. g. e., s. 473 - Öztan, F., a. g. e., s. 467.

¹²⁹ Aynı doğrultuda bkz., 12. HD. 27.2.2007 T. 648/3350; 15.11.2005 T. 18094/22292; 10.11.2005 T. 17132/21771; 30.1.2004 T. 23917/2012.

¹³⁰ Bkz., 12. HD. 27.2.2007 T. 648/3350; 2.3.1998 T. 9721/2466.

¹³¹ Öztan, F., a. g. e., s. 467.

¹³² Bkz., 12. HD. 2.12.1991 T. 5099/12571.

¹³³ Bkz., 12. HD. 19.4.1999 T. 4775/4982.

¹³⁴ Öztan, F., a. g. e., s. 467.

¹³⁵ Bkz., 12. HD. 2.3.2004 T. 27614/4586.

den önce tedavülden kalkmış olması, başlı başına senedin “bono” sayılmasına etkili olmaz.¹³⁶

B. ALTERNATİF ZORUNLU (MECBURİ) ŞEKİL KOŞULLARI

Bunlar bonoda ayrıca gösterilmediği takdirde, bonoda bulunan diğer bir kayıt, bu koşulun yerini alır. Ancak bu kayıt da senette yoksa, senet bono niteliğini taşımaz.¹³⁷

Bonoda, “*alternatif zorunlu şekil koşulları*” iki tanedir:

1. Düzenlenme (tanzim=keşide=ihdas) yeri (TK m. 688/I-6)

Bonoda “*düzenlenme yeri*” açıkça gösterilmiş olmalıdır. Eğer, “*düzenlenme yeri*” gösterilmemişse “*senedi düzenleyen kimsenin adının yanında yazılı olan yer*” düzenlenme yeri sayılır.¹³⁸ Bu da senette yazılı değilse, senet “bono” niteliğini taşımaz.¹³⁹ “*Adi senet*” sayılır.

Düzenlenme yeri “*el yazısı*” ile yazılabileceği gibi, “*daktilo*” ile de yazılabilir.¹⁴⁰ “*Kaşe*” (damga) ile de basılabilir.¹⁴¹ “*Düzenlenme yeri*”nin mutlaka “*keşidecinin ismi altında*” yazılma zorunluluğu da yoktur.¹⁴²

Düzenlenme yeri olmayan senette yer alan “*uyuşmazlık halinde mahkemeleri yetkilidir.*” şeklindeki kayıta adı geçen yer “*düzenlenme yeri*” olarak kabul edilemez.¹⁴³

Bonoda “*düzenlenme yeri*”nin -kent, ilçe, bucak, köy gibi- bir idari birimi –“*B.Çekmece*”, “*Pendik*”, “*Özdere*”, “*Karşıkaya*”, “*Bahçelievler*”, “*Esenler*”, “*Hacıveliler Köyü*”, “*Mamak*”, “*Kavacık*”, “*Alaçatı*”, “*Dikme Köyü*”, “*Şişli*” şeklinde-¹⁴⁴ belirtir biçimde ifade edilmesi yeterli olup,

¹³⁶ Bkz., 12. HD. 18.4.1994 T. 4459/3856.

¹³⁷ Bkz., 12. HD. 15.1.2007 T. 22251/146; 22251/146; 15.12.2005 T. 21366/25090; 25.11.2005 T. 15123/23162 vb.

¹³⁸ Bkz., 12. HD. 26.3.2004 T. 2443/7287; 13.3.2001 T. 3325/4166; 13.2.2001 T. 1602/2679.

¹³⁹ Bkz., 12. HD. 19.2.2007 T. 176/2677; 30.1.2007 T. 23602/1396; 17.10.2006 T. 16565/19528 vb.

¹⁴⁰ Bkz., 12. HD. 16.3.1982 T. 1362/2000.

¹⁴¹ Bkz., 12. HD. 14.11.1985 T. 4015/9603; 26.2.1985 T. 12032/1750.

¹⁴² Bkz., 12. HD. 20.4.1999 T. 4661/5017.

¹⁴³ Bkz., 12. HD. 21.3.2006 T. 3115/5807; 18.2.1999 T. 217/1679.

¹⁴⁴ Bkz., 12. HD. 17.11.2006 T. 18244/21547; 3.11.2006 T. 17137/20287; 8.6.2006 T.

ayrıca *adres* gösterilmesi zorunlu değildir.¹⁴⁵

Buna karşın, *idari birimi* ifade etmediği için, “düzenlenme yeri”, “Burgaz”, “Alibey Adası”, “Çengelköy”, “Merter”, “Akçay”, “Suadiye”, “Bahçeşehir”, “Kızılay”, “Gaziomanpaşa”, “Balgat”, “Florya”, “Mecidiyeköy”, “Karaköy”, “İnciraltı”, “Mahmutlar”, “Alsancak” vb. şeklinde gösterilemez.¹⁴⁶

Senette -ayrıca “düzenlenme yeri” yazılmaksızın- sadece mahalle (ve sokak) adının yazılmış olması halinde bu yer “*idari bir birim*” olarak kabul edilemeyeceğinden, “düzenlenme yeri” belirtilmiş sayılmaz ve bunun sonucu olarak da senet “*bono*” niteliğini taşımaz.¹⁴⁷

Yüksek mahkeme,¹⁴⁸ “senet fotokopisinde düzenlenme yerinin yazılı olmamasına rağmen, icra kasasındaki senet aslında bunun belirtilmiş olması halinde, senedin bono niteliğini taşıyacağını” -kanımızca hatalı olarak- belirtmiştir.

Keşide yerinin tam isminin yazılmasına gerek var mıdır? Bu yer -“İst.”, “Ank.”, “Band”, “Ant.”, “İzm.”, “G.Antep”, “Ş.Urfa”, “G. Hacıköy”, “K.Eli”, “Dnz.”, “Çn.” vb. şeklinde- kısaltılarak belirtilebilir mi? Bu soruyu 14.12.1992 T. E: 1, K: 5 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı;¹⁴⁹ “çeklerde keşide yerinin hiçbir duraksamaya meydan vermeyecek şekilde anlaşılabilir olması koşuluyla -(İst.), (Ank) şeklinde-¹⁵⁰ kısaltılarak yazılabileceği” şeklinde cevaplandırmıştır.

Yüksek mahkeme, buna karşın; “K.Çekmece”, “V. Şehir”, “İSK”, “Ç.Kale”, “Ant.”, “Adp.”, “İstan”, “D.evler”, “ESK”, “M.Köy” gibi kısaltılmaların, düzenleme yerini belirgin ve tereddüde neden olmayacak biçimde ifade etmediğini belirterek, bu belirtme şeklinin geçerli olmadığını ifade etmiştir.¹⁵¹

9682/12299; 29.9.2005 T. 14443/18426 vb.

¹⁴⁵ Bkz., 12. HD. 31.10.2006 T. 17201/20002; 20.10.2006 T. 16341/19808; 22.4.2005 T. 5058/8736 vb.

¹⁴⁶ Bkz., 12. HD. 15.2.2007 T. 24623/2275; 6.11.2006 T. 17335/20438; 16.10.2006 T. 16042/19363; 10.2.2006 T. 25219/2082; 3.2.2006 T. 24030/1422 vb.

¹⁴⁷ Bkz., 12. HD. 15.2.1999 T. 1046/1358; 25.3.1998 T. 2942/3518.

¹⁴⁸ Bkz., 12. HD. 24.3.2000 T. 3716/4506; 24.11.1997 T. 12815/13065.

¹⁴⁹ Bkz., Uyar, T., ag.şerh, C: 8, s. 13325 vd.

¹⁵⁰ Bkz., 12. HD. 12.3.2007 T. 2148/4500.

¹⁵¹ Bkz., 12. HD. 6.3.2007 T. 1481/3989; 9.10.2006 T. 16160/18641; 17.7.2006 T. 13225/15846 vb.

2- Ödeme yeri (TK m. 688/I-4)

Bonoda “ödeme yeri” açıkça gösterilmelidir.

“Ödeme yeri” olarak -kent, ilçe, bucak, köy gibi- idari birim adının yazılması yeterli olup, ayrıca adres gösterilmesi zorunlu değildir.¹⁵²

Eğer, “ödeme yeri” gösterilmemişse, “düzenlenme yeri” ödeme yeri sayılır. “Düzenlenme yeri” de gösterilmemişse, “senedi düzenleyenin adının yanında yazılı yer hem düzenlenme yeri ve hem de ödeme yeri sayılır.¹⁵³

Senedi düzenleyenin adının yanında da herhangi bir yer yazılı değilse, senet “bono” niteliğini taşımaz (TK m. 689/III). “Adi senet” sayılır.

Gerek icra müdürü; alacaklının “takip talebi” üzerine -İİK 168/I uyarınca- ve gerekse icra mahkemesi; usulüne göre kendisine yapılan başvurularda -İİK m. 170/a-II uyarınca- takip dayanağı bonoda, yukarıda belirtilen “alternatif zorunlu şekil koşulları”nın bulunup bulunmadığını kendiliğinden araştırmak zorundadır. Çünkü, bu koşulların bulunmaması halinde, alacaklının elindeki senet “adi senet” sayılacağından, alacaklının “kambyo senetlerine ilişkin özel takip yolu”na başvuramayacaktır.

C. İSTEĞE BAĞLI (İHTİYARİ) KOŞULLAR

Bu koşullar, bonoda bulunması zorunlu olmayan ve bu bakımdan bulunmaması, senedin “bono” niteliğine etkili olmayan koşullardır.

Takip hukuku yönünden bu koşulların yokluğu takibin yürümesini etkilemediğinden, gerek icra müdürü -İİK m. 168/I uyarınca- ve gerekse -İİK m. 170/a-II uyarınca- bu koşulların varlığını, alacaklının “kambyo senetlerine ilişkin özel takip yolu”ndan yararlanması bakımından araştıramaz.

Ancak hemen belirtelim ki; bonodaki isteme bağlı koşulların yokluğu takibin yürümesini etkilemezse de, bu koşulların şu ya da bu şekilde varlığı senette (yer alması) takibi etkiler.

¹⁵² Öztan, F., a. g. e., s. 473.

¹⁵³ Bkz., 12. HD. 6.10.2000 T. 12984/14485.

Bononun “isteğe bağlı (ihtiyari) koşulları” uygulamada pek çok uyuşmazlıklara neden olmaktadır.¹⁵⁴

Burada, uygulamada en fazla görülen ve çeşitli uyuşmazlıklara neden olan bononun isteğe bağlı (ihtiyari) koşullarından sadece takip hukuku bakımından önem taşıyanlarına kısaca değinilecektir. Bunlar;

1. Vade koşulu ve muacceliyet kaydı,
2. Bedel kaydı,
3. Yetki kaydı,
4. Faiz kaydı,
5. Masraf ve vekalet ücreti kaydı,
6. Keşidecinin ismi’dir.

* * *

1- Vade Koşulu ve Muacceliyet Kaydı:

TK m. 615-619 hükümleri, bono’lar hakkında da uygulanır.

Yollama yapılan TK m. 615’de öngörülen¹⁵⁵ -yani; **a- Görüldüğünde**,¹⁵⁶ **b- Görüldükten belirli bir süre sonra**,¹⁵⁷ **c- Keşide gününden belirli bir**

¹⁵⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz., Uyar, T., *Emre Muharrer Senetlerde İhtiyari Kayıtlar* (ABD 1971/1, s. 29 vd.)

¹⁵⁵ Ayrıntılı bilgi için Bkz., Çelikaş, İ., “Bono’da Vade Unsuru”, *Yasa D.* 1999/3, s. 303 vd.

¹⁵⁶ Bonoda herhangi bir vade kaydı bulunmamakta ise, yani bononun vadesi yazılmamışsa, “görüldüğünde” ödenmek üzere düzenlenmiş kabul edilir (TK m. 689/II). Böyle bir bononun keşide tarihinden itibaren bir yıl içinde ibraz edilmesi gerekir. Eğer hamil, elindeki bonoyu bu süre içinde keşideciye ödenmek üzere ibraz etmez ve ödememe protestosu keşide etmez ise, keşideci dışında bonoya imza atmış olan diğer kişilere (cirantalara, avalistlere) karşı müracaat hakkını yitirir (TK m. 690/I, 642/I-1)

¹⁵⁷ Bonoda vade konusuna ilişkin olduğu halde, poliçeye nazaran fark arzeden yegane husus “görüldükten belli süre sonra ödenmesi şart olan bonolarda”, vadenin, “senedi tanzim edenin” bono üzerine yazacağı tarihli ve imzalı bir “görülmüştür” kaydından itibaren işlemeye başlayacak olmasıdır. Bu husus poliçede “muhatap”ça yerine getirilir. Görüldüğünden belli bir süre sonra ödenmesi şart olan bonoların, tanzim edene TK m. 605’te yazılı süre içinde, yani tanzim tarihinden itibaren bir yıl içinde getirilmesi gerekir (TK m. 690/II). Tanzim eden, bononun kendisine (görülmek üzere) ibraz olunduğunu, gününü işaret etmek suretiyle teyit etmekten kaçınırsa, durumun bir protesto ile tespiti icap eder.. (Öztañ, F., *a. g. e.*, s. 996)

Bu tür vade “görüldüğünden 61, 91 gün sonra” sözcüklerinin bonoya yazılmasıyla ifade edilir. Bu tip bonolarda vadenin belirlenebilmesi için ibraz süresi içinde bononun tanzim edene ibrazı ve bono üzerine yazacağı imzalı ve tarihli “görülmüştür” kaydının alınması gerekir. İbraz süresi tanzim tarihinden itibaren bir yıldır (TK m. 691/II).

süre sonra,¹⁵⁸ d- Belirli bir gün¹⁵⁹ şeklinde- vadelerden birinin bonoya konmuş olması mümkünse de, zorunlu değildir. Çünkü, “vadesi gösterilmemiş bono, görüldüğünde ödenmesi gereken bir bono” sayılır^{160, 161} (TK m. 689/II). Böyle bir bononun, “düzenlenme tarihinden itibaren bir yıl içinde” ödenmek üzere ibraz edilmesi gerekir (TK m. 616/I). Bono, bu süre içinde ödenmek üzere ibraz edilmezse, bonoyu elinde bulunduran hâmil, bononun “asıl borçlusu” durumunda olan keşideci (ve onun kefilleri) dışındaki senet borçlularına (cirantalarına) karşı talep hakkını kaybeder (TK m. 642/I).

Bonoya vade konmaması, bononun geçerliliğini etkilemezse de, bonoya kanunda (TK m. 615) öngörülen -ve az önce belirttiğimiz- dört tür vadeden başka bir vade¹⁶² veya bu vadelerden birden fazlası¹⁶³ konamaz. Bu takdirde, senet “bono” niteliğini kaybeder (TK m. 615/II) ve “adi senet” sayılır.

Yüksek mahkeme¹⁶⁴ “Takip dayanağı bononun metin bölümünde vade tarihi belirtildikten sonra ayrıca bono metni dışında ve ‘koçan’ tabir edilen kısımda yer alan tarihin, ikinci bir vade tarihi olarak kabul edilemeyeceğini” belirtmiştir.

¹⁵⁸ Bu tür vade, “keşide tarihinden (ihdasından) 61 gün, 91 gün sonra” şeklinde bonoda gösterilir. Sürenin hesabında, sürenin başladığı gün (keşide günü) hesaba dahil olmaz (TK m. 665.) Örneğin; “9.10.2007” günü düzenlenen bonoda, vade olarak “düzenlenme (keşide) tarihinden iki ay sonra” denilmiş ise; ödeme günü “9.12.2007” olur. Keza; “9.10.2007” günü düzenlenen bonoda, vade olarak “düzenlendiği tarihten iki buçuk ay sonra” denilmiş ise; ödeme günü 24.12.2007 olur. (Ülgen, H./ Helvacı, M./ Kendigelen, A./ Kaya, A., a. g. e., s. 115)

¹⁵⁹ Bu tür vade, “13.4.2008, “Kurban Bayramının ilk günü” şeklinde ifade edilebilir. Uygulamada “24.7.2008’e kadar ödenecektir” biçiminde ifade olunan “vade tarihi” de geçerli kabul edilmektedir (Ülgen, H./Helvacı, M./Kendigelen, A./Kaya, A., a. g. e., s. 114) Fakat, senette “2002 Kurban Bayramı” şeklinde belirtilen tarih “vade tarihi” olarak algılanamaz (Bkz., 12. HD. 20.6.2003 T. 13100/14772 . Aynı şekilde; “Pancar parası 2000” şeklinde belirtilen tarihte “vade tarihi” olarak kabul edilemez (Bkz., 12. HD. 5.2.2002 T. 1174/2346; 26.5.1998 T. 5589/6028

¹⁶⁰ Bkz., 12. HD. 6.10.2006 T. 15133/18608; 5.7.2005 T. 11000/14573; 17.10.2002 T. 20352/21022.

¹⁶¹ Kınacıoğlu, N., *Görüldüğünde Ödenecek Poliçeler*, (BATİDER, 1968, C: IV, S. 3, s. 477 vd.)

¹⁶² Bkz., 12. HD. 5.2.2002 T. 1174/2346; 26.5.1998 T. 5589/6028 - 12. HD. 5.7.1994 T. 8960/9145; 9.4.1984 T. 1850/4274.

¹⁶³ Bkz., 12. HD. 6.3.2007 T. 1172/4040; 28.11.2006 T. 19127/22466; 2.3.2006 T. 1452/4042 vb.; 12. HD. 21.4.1986 T. 2515/4620.

¹⁶⁴ Bkz., 12. HD. 9.2.2006 T. 883/2039.

Bononun “vâde tarihi”nde tahrifat yapılmışsa, *tahrifat öncesi bonoda yazılı olan tarih “vade tarihi”* olarak kabul edilir.¹⁶⁵

Senedin “vade” ve “düzenlenme” tarihleri aynı tarih olabilirse de,¹⁶⁶ “vade tarihi” “düzenlenme tarihi”nden önceki bir tarih olamaz.^{167, 168}

Rakamla ve yazı ile gösterilen vade tarihlerinin birbirine uygun olmaması halinde, senet “bono” niteliğini taşımaz.¹⁶⁹ Bu durumda; “rakamla ve yazıyla gösterilen bono bedelleri arasında fark bulunması halinde, yazıyla gösterilen bedele itibar edileceğini” öngören TK’nın 588. maddesi uygulanamaz, yani; “yazıyla belirtilen vâde tarihi”ne itibar edilemez...¹⁷⁰

Senette “vade tarihi” noksan olarak belirtilmiş ve bu noksanlık herkesçe kolayca anlaşılabilecek (giderilebilecek) nitelikte ise, senedin geçerliğine etkili olmaz. Örneğin; 1 Mart 2000’da düzenlenen bonoda vade “1 Haziran” olarak belirtilmişse, vade tarihinin “1 Haziran 2000” kabul edilmesi gerekir.^{171, 172}

Vade tarihi bonoda, “belli bir günde ödenecek” şeklinde ifade edilmek isteniyorsa; gün, ay ve yılın kesin olarak -örneğin; “31.12.2007” gibi- belirtilmesi gerekir.^{173, 174}

Yılı belirtilmeden sadece gün ve ayı yazılarak vade tarihi belirtilmez.¹⁷⁵

“3.20.2004” (“1.30.2000”, “11.15.1998”) olarak yazılmış vade tarihinin “20.3.2004” (“30.1.2000”, “15.11.1998”) olarak algılanması gerekir.¹⁷⁶

¹⁶⁵ Bkz., 12. HD. 19.4.2005 T. 5485/8402; 26.3.2004 T. 2470/7272; 26.1.2004 t. 24240/1403.

¹⁶⁶ Bkz., 12. HD. 5.5.2005 T. 7305/9821.

¹⁶⁷ Bkz., 12. HD. 24.10.2005 T. 16915/20607; 31.10.2006 T. 16849/20080; 15.11.2005 T. 18109/22303 vb.

¹⁶⁸ Öztan, F., a. g. e., s. 997.

¹⁶⁹ Bkz., 12. HD. 21.4.2000 T. 5609/6478; 8.4.1996 T. 4640/4800.

¹⁷⁰ Bkz., 12. HD. 1.4.2002 T. 5582/6653; 19.2.2002 T. 2204/2588; HGK. 14.5.2003 T. 12-347/345.

¹⁷¹ Karayalçın, Y., a. g. e., s. 158; Arslanlı, H., a. g. e., s. 53.

¹⁷² Karş., Domaniç, H., a. g. e., s. 245 - Ülgen, H./Helvacı, M./Kendigelen, A./Kaya, A., a. g. e., s. 114.

¹⁷³ İmregün, O. *Kıymetli Evrak Hukuku*, s. 45.

¹⁷⁴ Bkz., 12. HD. 2.6.1994 T. 7192/7282.

¹⁷⁵ Bkz., 12. HD. 2.6.1994 T. 7192/7282.

¹⁷⁶ Bkz., 12. HD. 30.9.2004 T. 16714/20577; 24.10.2000 T. 15039/15854; 17.5.1999 T. 6019/6407.

Vade tarihi olarak imkansız bir tarih örneğin; “30.2.2004” yazılmışsa, bu durum senedin bono olma niteliğine etki eder mi? Yargıtay’ımız haklı olarak “*bu durumun, belgenin bono olma özelliğini ortadan kaldıracaklarını kabul etmenin, aşırı bir şekilcilik olacağını*” belirterek, “*Şubat ayının son gününün vade olarak kabul edilmesi gerekeceğini*” -yani; bu örnekte, vade tarihinin “28.2.2004” olarak algılanması gerekeceğini-¹⁷⁷ belirtmiştir.

Bononun “vade” kısmına lehtarın, “lehtar” kısmına ise vadesinin yazılmış olması ise, senedin “bono” sayılmamasını gerektirmeyeceği¹⁷⁸ gibi, “vade” tarihi ile “tanzim” tarihlerinin değişik kalemle yazılmış olması¹⁷⁹ da senedin “bono” olma niteliğine etkili olmaz.

Senede “vade tarihi”, senet düzenlendikten sonra da¹⁸⁰ ve fakat en geç senet tedavüle çıkarılmadan¹⁸¹ yazılabilir. Ancak, senede sonradan atılan vade tarihinin -borçlu ile lehtar arasındaki anlaşmaya uygun olarak- atılmış olması gerekir. Borçlu, senede sonradan atılan vade tarihinin “*aradaki anlaşmaya aykırı olarak atılmış olduğunu*” yazılı delille kanıtlayarak, bu senede dayalı takibin iptalini isteyebilir.¹⁸²

Uygulamada, bonolara konulması alışkanlık haline gelmiş olan “..... *bu bono vadesinde ödenmediği takdirde bundan sonraki bonoların da muacceliyet kesbedeceği (vadelerinin gelmiş sayılacağı)*” şeklindeki kayıt geçerli midir? Doktrinde¹⁸³ bu konuda çok değişik görüşler ileri sürülmüş ve Yargıtay uzun süre bu değişik görüşlerin etkisi altında farklı kararlar vermiştir.¹⁸⁴ Ancak son zamanlarda, yüksek mahkemenin -tarafklar arasında ayrıca düzenlenmiş bir sözleşme olmadıkça- bonolara konan bu kayıtları geçersiz (hiç yazılmamış) saydığını,¹⁸⁵ mahke-

¹⁷⁷ Bkz., 12. HD. 10.1.2005 T. 22727/207; 3.2.2000 T. 435/1481.

¹⁷⁸ Bkz., 12. HD. 31.1.1985 T. 11501/799.

¹⁷⁹ Bkz., 12. HD. 2.12.1991 T. 5099/12571.

¹⁸⁰ Bkz., 12. HD. 10.3.1986 T. 8977/2581; 12.11.1981 T. 6980/8304.

¹⁸¹ Bkz., 12. HD. 20.11.1987 T. 16904/11952.

¹⁸² Bkz., 12. HD. 10.3.1986 T. 8977/2581; 12.11.1981 T. 6980/8304.

¹⁸³ Domaniç, H., a. g. e., s. 969 vd.; Ögütçü, H., / Altın, M., a. g. e., s. 322 vd.; Karayalçın, Y., a. g. e., s. 316; Akgün, M.Z., a. g. e., s. 121; Şimşek, E., *Ticari Senetler*, s. 91; Erman, E.S., a. g. e., s. 194; Berkin, N., *İflas Hukuku*, 1972, s. 147; Taylan, E., “Taksitle Satışlar”, *Yasa D.*, 1980/6, s. 801 vd.; Ertekin, E., /Karataş, İ., a. g. e., s. 206; Öztan, F., a. g. e., s. 1002; Çeliktaş, İ., a. g. m., s. 305.

¹⁸⁴ Bkz., İİD. 9.2.1970 T. E: 1592, K: 1453 (RKD. 1970/6-7, 2/2, S. 104) - TD. 24.10.1969 T. E: 1950, K: 4978 (Batider, C: V, s. 821) - İİD. 15.4.1966 T. E: 4233, K: 3478 (Erman, E.S., a. g. e., s. 194) - İİD. 21.4.1966 T. E: 4416, K: 4175 (ABD. 1966/2, s. 595) - İİD. 28.1.1964 T. 781, K: 1158 (Tuncay, S., / Demirhan, H.O., *İcra ve İflas Kanunu*, s. 158)

¹⁸⁵ Bkz., 12. HD. 27.6.2006 T. 11098/14045; 24.1.2005 T. 24073/862; 14.10.2004 T.

meden İİK m. 257/II'ye göre ihtiyati haciz kararı alınmadıkça "BK. m. 224 hükmünün kambiyo senetleri hakkında uygulanmayacağı"nı belirttiğini görüyoruz.

Kanımızca, bonolara uygulamada konulduğu görülen "muacceliyet (istenebilirlik) koşulları", kambiyo hukuku ile bağdaşmadığından geçersiz sayılmalıdır. Bu koşulların geçersizliği kuşkusuz senedin "kambiyo senedi" olma niteliğini etkileyemez. Eğer, taraflar aralarında yaptıkları ayrı bir sözleşmede "düzenlenen senetlerden birisinin vadesinde ödenmemesi halinde diğerlerinin de muaccel olacağını" kararlaştırmışlarsa, bu sözleşme gereğince günü gelmemiş olan senetler de takip konusu yapılabilir. Bu durumda, senetlerin muaccel hale gelmesi, tarafların aralarında yaptıkları sözleşmenin kapsam ve koşullarına göre saptanmalıdır. Burada artık, BK m. 224'ün koşulları ve senedin "taksitle mal satımına ilişkin olup olmadığı"na bakılmamalıdır...

Senedin vadesi, cumartesi, pazar ya da bayram gibi resmi bir tatil gününe rastlarsa, senedin ödenmesi ancak tatili izleyen iş gününün çalışma saatinin sonuna kadar uzar¹⁸⁶ (TK m. 664). Bu gibi durumlarda, "vade" değişmemekte, "ifa (ödeme) günü" ileriye kaymaktadır. Bu nedenle, kanımızca, vadesi Cumartesi ya da Pazar gününe rastlayan bir bono ancak Salı günü takibe konulabilir.

Ayrıca belirtelim ki; senedin vade tarihinde yapılan değişiklik, borçlu tarafından yanına imza edilmek suretiyle onanmadıkça geçerli olmaz.¹⁸⁷

Vadeye ilişkin kaydın senet metni içinde bulunmasının zorunlu olup olmadığı doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre,¹⁸⁸ bunun senet metni içinde bulunması zorunlu değildir. Diğer bir görüşe göre ise,¹⁸⁹ bu kayıt ancak senet metni içinde bulunursa geçerli olur.

2. Bedel Kaydı

Keşideci ile lehtar arasındaki ilişkiye bedel ilişkisi denilir.¹⁹⁰ Bu ilişki konusunda senede, "bedeli malen alınmıştır", "bedeli nakden alın-

17359/21711 vb.; 12. HD. 10.4.2003 T. 4985/7896; 19.10.1998 T. 10259/11067.

¹⁸⁶ Bkz., 12. HD. 27.1.1995 T. 1236/927; 7.11.1988 T. 892/12805.

¹⁸⁷ Bkz., 12. HD. 19.9.1988 T. 9688/9910; 7.7.1980 T. 4191/5908.

¹⁸⁸ Karayalçın, Y. a. g. e., s.157; Öztan, F. a. g. e., s. 482.

¹⁸⁹ Poroy, R./Tekinalp, Ü., a. g. e., s. 158.

¹⁹⁰ Karayalçın, Y., a. g. e., s. 114.

mıştır" vb.... şeklinde kayıt konabilir. Ancak, böyle bir kaydı içermeyen senet de "bono" niteliğini taşır.¹⁹¹

Uygulamada, "bedel kaydı" özellikle borçlular tarafından "senedin karşılıksız olduğu (kaldığı)", "hatır senedi olduğu" iddiaları ile açılan olumsuz tespit davalarında önem taşır.¹⁹²

3. Yetki Kaydı

Ticaret Kanununda bonoların "zorunlu" ve "ihtiyari (isteğe bağlı)" koşulları arasında "takip yerinin tayini" konusunda bir hüküm mevcut değildir. Bu nedenle, uygulamada senetlere konulması alışkanlık haline gelmiş olan "yetki kaydı"nın geçerli olup olmadığı doktrinde tartışma konusu olmuştur. Bir görüşe göre¹⁹³ "bonoyu düzenleyen kişi senedi lehtara verirken, düzenleyen kişi ile lehtar arasında bir akdi ilişki doğmaktadır ve lehtar bonoda yazılı kayıtlar dahilinde bonoyu kabul ettiğinden, bonodaki yetki kaydı da lehtar tarafından benimsenmiş olmaktadır. Bu nedenle, bonodaki yetki kaydı geçerlidir." Buna karşın diğer bir görüşe göre¹⁹⁴ "ciro edilmiş bonolarda sadece borçlunun imzası bulunacağından, bunlardaki yetki kaydı kural olarak geçerli değildir. Çünkü yetki sözleşmesi yazılı şekilde yapılmalıdır. Bir sözleşmenin yazılı şekilde yapıldığından bahsedebilmek için yazılı sözleşmenin iki tarafının da imzasını içermesi gerekir. Buna karşın alacaklı bu bonoyu bir başkasına ciro etmişse, bonodaki bütün hususları -bu arada yetki kaydını- imzası ile kabul etmiş sayılacağından, yetki kaydının yazılı şekli tamamlanmış olur ve bundan sonra, yetki kaydı borçlu, alacaklı ve cirantalar için hüküm ifade eder."

Yargıtay ise, bonolardaki "yetki kaydının mutlak olarak geçerli olduğu" kanısındadır.¹⁹⁵

Bonolara, yetki kaydının bu şekilde isteğe bağlı olarak konulabileceğini belirttikten sonra, birden fazla mahkemenin (icra dairesinin) yetkili olarak gösterilip gösterilemeyeceği hususuna da kısaca değine-

¹⁹¹ Bkz., 12. HD. 1.10.1980 T. 5416/6907.

¹⁹² Bu konuda ayrıntılı açıklama için Bkz., Uyar, T., a. g. şerh, C: 4, 2006, s. 6529 vd.; Uyar, T., *İcra Hukukunda Olumsuz Tesbit ve Geri Alma Davaları*, C: 2, 1993, s. 1369 vd.

¹⁹³ Karayalçın, Y./İmregün, O./Kalpsüz, T., *Tahkim Haftası*, s. 166.

¹⁹⁴ Kuru, B., *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, 2. Baskı, s. 166; 5. Baskı, C: 1, s. 360, 6. Baskı, C: 1, s. 560 vd. *Tahkim Haftası*, s. 254, 447.

¹⁹⁵ Bkz., 12. HD. 27.12.2005 T. 22116/26177; 23.6.2003 T. 12009/14975; 14.6.2002 T. 11363/12833.

lim. Doktrinde¹⁹⁶ “*tarafklar yetki sözleşmesi ile yalnız bir yer mahkemesini yetkili kılabilirler, birden fazla mahkemenin yetkili olacağını kararlaştıramazlar. Çünkü, HUMK. m. 22’de ‘mahkemeler’ (çoğul) değil, ‘mahkeme’ (tekil) denilmektedir.*” gerekçesiyle “*birden fazla yer mahkemesinin yetkili olabileceğinin öngörülelemeyeceğini*” belirtmiştir. Yargıtay 12. HD. önceleri¹⁹⁷ -eski tarihli kararlarında- “*bonoda birden fazla yerin (mahkeme veya icra dairesinin) yetkili kılınmış olmasının geçersiz olacağını*” belirtmişken, son kararlarında¹⁹⁸ “*düzenlenen bonoda birden fazla icra dairesinin yetkili olduğunun belirtilebileceğini*” ifade etmeye başlamıştır...

Bonodaki yetki kaydında sadece “*mahkeme*”den bahsedilmiş olsa da, bu kayıt “*icra daireleri*” için de geçerli olur.^{199, 200}

Yukarıdaki kurallara göre bonoya konulan “*yetki kaydı*” gereğince, senet hamilinin takip ve dava yerini seçmede -genel hükümlerde olduğu gibi- tercih (opsiyon) hakkı var mıdır? Yani, senet hamili dilerse yetkili kılınan yerde, dilerse -genel yetkili olan- borçlunun ikametgahının bulunduğu yerde icra takibi yapabilir mi? İsviçre Federal Mahkemesi ile Yargıtay arasında bu konuda görüş ayrılığı vardır. Federal Mahkeme;²⁰¹ senette yetkili mahkemenin gösterilmiş olmasının, alacaklının yetki yönünden “*ikametgah mahkemesi*” ile “*yetkili olarak seçilen mahkeme*” arasındaki tercih hakkını kaldıracağı görüşündedir. Yargıtay²⁰² ise; öteden beri bu konuda “*senette yetkili mahkemenin gösterilmiş olmasının genel yetkili olan borçlunun ikametgahının bulunduğu yer mahkemesinin yetkisini kaldırma- yacağı*” görüşünü savunmuştur.

Senede eklenen “*yetki kaydı*” gereği, ciro ile senedin hamili durumuna gelmiş olan kişi, keşideci hakkında, senette yetkili kılınan yerde de takip yapabilirse de, acaba aynı yerde kendisinden önce gelen cirantalar hakkında da -rücu (başvuru) için gerekli koşullar gerçekleştiği takdirde (TK m. 642)- takip yapabilir mi? Başka bir deyişle “*yetki kaydı*”, keşideci ile birlikte cirantaları da, son hamile karşı bağlar mı? *Ciro*

¹⁹⁶ Kuru, B., a. g. e., 6. Baskı, C: 1, s. 563.

¹⁹⁷ Bkz., 12. HD. 15.5.1984 T. 3401/6099; 2.12.1982 T. 8027/9002; 18.9.1979 T. 6183/6925.

¹⁹⁸ Bkz., 12. HD. 27.5.2002 T. 1008/11095.

¹⁹⁹ Bkz., 12. HD. 27.12.2005 T. 22116/26177; 23.6.2003 T. 12009/14975; 14.6.2002 T. 11363/12833.

²⁰⁰ Karş., Kuru, B., a. g. e., 6. Baskı, C: 1, s. 565.

²⁰¹ Bkz., Yourdal des Tribun, aks, 1960, s. 99 (Naklen; Sengir, T., *Emre Muharrer Senetlerde Yetki*, Ad. D. 1964/3-4, s. 321

²⁰² Bkz., 12. HD. 28.6.2004 T. 13149/16871; 26.4.1988 T. 6797/5548.

ile ciranta, ancak senetten doğan hakları hamile devretmiş olduğundan ve kendisi de yetki sözleşmesine taraf olmadığından, uyuşmazlık halinde keşideciyi takip için yetkili kılınan icra dairesi ve mahkemesi, cirantalara rücuda hamile hak sağlamaz.²⁰³ Ancak ciranta, keşideci ile birlikte takip ve dava ediliyorsa, o zaman HUMK m. 9 gereğince yalnız “keşideci” için yetkili olan mahkeme ve icra dairesi, “ciranta” için de yetkili olur.

Bononun isteğe bağlı (ihtiyari) koşullarından olan “yetki kaydı”nda alacaklı kendiliğinden değişiklik yaparsa örneğin; senette “....uyuşmazlık halinde Ankara mahkeme ve icra daireleri yetkilidir.” denildiği halde, alacaklı bunda “.....Ankara ve Manisa mahkemeleri....” şeklinde değişiklik yaparsa, yani “ve Manisa” sözcüklerini senet metnine eklerse ya da senette yetkili mahkemeyi (ve icra dairesini) gösteren kısım boş bırakılmış olduğu halde, alacaklı bu boşluğu “keşideci ile aralarındaki anlaşmaya aykırı olarak” kendiliğinden doldurursa alacaklının bu eylemi suç sayılır.²⁰⁴ Ayrıca böyle üzerinde tek taraflı olarak değişiklik yapılmış senede dayanan takibin de, icra mahkemesi tarafından iptali gerekir.

Bonoya konulan “yetki kaydı”nda belirli bir yer mahkemesinin (icra dairesinin) yetkisinin saptanmış olması gerekir. Genel biçimde “TC mahkemelerinin (icra dairelerinin) yetkili olduğuna” dair konulan kayıt geçerli olmaz, yazılmamış sayılır.²⁰⁵

4. Faiz Kaydı

TK m. 690/II’deki yollama gereğince bonolara “faiz kaydı” konabilir. Bu hususta, poliselere ilişkin TK m. 587 hükmü uygulanır. Aslında bonodaki “belirli bir para (meblağ) koşulu” gereğince “faiz koşulu”nun da bonolara konulamaması gerekirdi... Bu nedenledir ki; Ticaret Kanunu her türlü bonolarda değil, ancak a- Görüldüğünde, b- Görüldüğünden belli bir süre sonra ödenecek bonolarda “faiz koşulu”nun geçerli olacağını belirtmiştir.²⁰⁶ Diğer bonolarda ise, “faiz koşulu” geçersiz olup yazılmamış sayılır ve bu durum bononun geçerliliğine etkili olmaz²⁰⁷ (TK m. 587/II).

²⁰³ Şimşek, E., a.g.e., s. 61 vd.

²⁰⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz., Uyar, T., *İcra ve İflas Suçları*, s. 668 vd.

²⁰⁵ Bkz., 12. HD. 27.3.2000 T. 4016/4551.

²⁰⁶ Bkz., 12. HD. 3.10.2000 T. 13273/14228.

²⁰⁷ Bkz., 12. HD. 3.10.2000 T. 13273/14228 - 12. HD. 17.12.1987 T. 13771/13261.

Bonoda faizin başlangıcı gösterilmemiş ise, faiz bononun düzenlendiği tarihten itibaren başlar ve vâdeye kadar devam eder. Bono vadesinde ödenmezse, hepsi üzerinden “gecikme faizi” hesap edilir. Çünkü, vade tarihine kadar işleyecek faiz “asıl meblağ (kapital) faizi” dir.

Hemen belirtelim ki; uygulamada bonolara bu tür -yani “kapital faizi” niteliğinde- “faiz kaydı” konulduğu pek görülmemektedir. Daha çok; “bu bono vadesinde ödenmezse (% 80, 90) faizi ile birlikte ödemeyi kabul ediyorum...” şeklinde kayıtlar konmaktadır. Yüksek mahkeme²⁰⁸ bu tür kayıtların geçersiz olacağını belirtmiştir.

5. Masraf ve Vekalet Ücreti Kaydı

Medeni Usul Hukuku’nda olduğu gibi, İcra Hukuku’nda da harç ve masraflar sonuçta haksız çıkan tarafa yüklenir. İİK m. 15 ve 59 gereğince, harç ve masraflardan borçlunun sorumlu tutulması kanunda aksinin yazılı olmaması koşuluna bağlı tutulmuştur. Gerçekten 2548 sayılı kanunun 1. maddesi gereğince, uygulamada “cezaevi harcı” adı ile anılan harca alacaklı katlanmaktadır. Acaba taraflar, düzenledikleri bonoya “bononun vadesinde ödenmemesi üzerine, alacaklının icraya başvurusu halinde”, bu harcın da borçlu tarafından ödeneceğini örneğin; “..... bu bono vadesinde ödenmediği takdirde, 2548 sayılı Yasa gereğince ödenmesi gereken cezaevi harcını da ödeyeceğim...” şeklinde kayıt koyabilirler mi? Yargıtay önceleri²⁰⁹ “bu tür kayıtların geçerli olduğunu” kabul ederken, sonra²¹⁰ bu içtihatından dönerek “Bu kayıtların buyurucu (emredici) bir hüküm olan 2548 sayılı yasanın 1. maddesine aykırı ve geçersiz olduğunu” kabul etmiştir. Bonolara, icra (takip) giderleri arasında önemli bir yer tutan “avukatlık (vekalet) ücreti” hakkında bir kayıt konabilir mi? Uygulamada genellikle “borç vadesinde ödenmezse borcun (% 10, 20, 25 vb.) oranında vekalet ücreti ödemeyi kabul ediyorum.” şeklindeki kayıtların bonolara yazıldığı görülmektedir. Bilindiği gibi bir taraftan kanun (İİK m. 138/III) diğer taraftan Avukatlık Asgari Ücret Tarifeleri, icra işlemlerinde borçluya yüklenecek (borçludan alınacak) vekalet ücretini ayrıca düzenlemişlerdir. Alacaklı ile borçlunun düzenledikleri bonoya Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi’nin öngördüğünden az ya da çok oranda

²⁰⁸ Bkz., 12. HD. 7.12.1987 T. 13771/13261.

²⁰⁹ Bkz., İİD. 13.11.1958 T. E: 5957, 5945; 1.4.1955 T. E: 1880; K: 1995.

²¹⁰ Bkz., 12. HD. 26.2.1987 T. 6754/2692; 5.6.1986 T. 12776/6780.

miktarını (yüzdesini) belirterek koyacakları yukarıdaki şekildeki bir kayıt, taraflarca “vekalet ücreti” olarak isimlendirilmiş olsa dahi “vekalet ücreti” olarak sayılmayıp, “cezaî şart” sayılır.²¹¹ Bu nedenledir ki, icra müdürünce vekalet ücreti takdir olunurken, alacaklı ile borçlu arasındaki sözleşmeye bakılmaz (İİK m. 138/III). 538 sayılı yasa ile 1965 yılında yapılan değişiklikle fıkraya eklenen bu cümle ile “son zamanlarda, borç senetlerine eklenmesi alışkanlık haline gelmiş olan yukarıda belirttiğimiz şekildeki kayıtların icra müdürü tarafından göz önünde bulundurulmayacağı” belirtilmek istenmiştir.²¹² Yargıtay²¹³ da çeşitli kararlarında “bonolara konulan bu tür vekalet ücretine ilişkin kayıtların yazılmamış sayılacağını” belirtmiştir.

6. Keşidecinin İsmi

Bonoda keşidecinin isminin belirtilmesine gerek yoktur.²¹⁴ Bonoda keşideci yerine “firma adı” da yazılabilir. Bu durum senedin bono niteliğini etkilemez.²¹⁵ Bononun geçerli olabilmesi için, keşidecinin sadece imzasını içermesi yeterlidir. Uygulamada, bir zorunluluk olmamasına rağmen, bonolara -poliçelerde olduğu gibi- keşidecinin isim ve soyadı da yazılmaktadır.

Borçlunun bonoyu “asıl ad ve soyadı ile” değil de, “çevresinde tanındığı adı ile” imzalaması bononun geçerliğini etkilemez.²¹⁶

7. “Ciro edilemez” Kaydı

Kanun gereği “emre yazılı senet” olan bonolara “ciro edilemez” ya da “emre değildir” gibi kayıtların yazılıp yazılamayacağı ve böylece bonoların “nama yazılı senet” haline getirilip getirilemeyeceği doktrinde²¹⁷ tartışmalı olduğu halde yüksek mahkeme²¹⁸ “konulan böyle bir kaydın

²¹¹ Bkz., İİD. 13.6.1967 T. 5855/5959; 28.1.1964 T. 771/1148.

²¹² Bkz., Senato Tutanak Dergisi, 1/22-4-6, s. 472 vd.

²¹³ Bkz., 12. HD. 17.12.1987 T. 13771/13261.

²¹⁴ Bkz., 12. HD. 3.10.2006 T. 18860/21677; 23.6.2003 T. 12013/14971.

²¹⁵ Bkz., 12. HD. 20.12.2004 T. 21272/26309; 5.10.1995 T. 13676/12979.

²¹⁶ Bkz., TD. 15.2.1973 T. 463/531.

²¹⁷ Böyle bir kaydın konulabileceği görüşü için Bkz., Öztan, F. a. g. e., s. 998 - Eriş, G., a. g. e., s. 618; Aksi görüş için Bkz., Domaniç, H., a. g. e., s. 483 - Karayalçın, Y. a. g. e., s. 26.

²¹⁸ Bkz., 12. HD. 9.5.2006 T. 7431/10310; 20.10.1981 T. 6012/7655; 12. HD. 22.4.2005 T. 5070/8741.

senedin kambiyo senedi sayılmasına ve takip şekline etkili olmayacağını” (ancak, senedin ciro yoluyla el değiştiremeyeceğini) belirtmiştir.²¹⁹

8. Hakem Kaydı

Bonoya “.... bu bonoya ilişkin uyuşmazlıklar hakem yolu ile çözümlenir.” şeklinde “hakem kaydı” konulabilir. “Hakem kaydı” bonoyu ciro suretiyle alan cirantaları da bağlar; fakat hamil bu şartı kabul etmiyorsa, bonoyu hakem şartını çizerek ciro edebilir.²²⁰

9. Protestodan Muafiyet Kaydı

Bonoya, senedi düzenleyen (keşideci) ya da bir ciranta “protestodan muafiyet kaydı” koyabilir (TK m. 690/I, 634).

²¹⁹ Karş., “Bu durumda ‘bono’nun kambiyo senedi niteliğini kaybedeceği ve adi senet sayılacağı” görüşü” için bkz., TD. 30.3.1973 T. E: 950, K. 1415.

²²⁰ Eriş, G., a. g. e., s. 618 - Öztan, F. a. g. e., s. 1002.